



Vähänkyrön Kirkko

Rakennushistoriallinen Selvitys

Tilaaja:
Vaasan Seurakuntayhtymä
Raastuvankatu 13
65100 Vaasa

Konsultti:
NAC Arkkitehdit Oy
Hovioikeudenpuistikko 20
65100 Vaasa



Työryhmä:
Tiina Heikkilä, toimitusjohtaja
Kaisa Toivonen, arkkitehti SAFA
Frida Gammelgård, arkkitehti SAFA
Nathalie Svahn, avustaja

15.6.2025

Kannen kuva

SISÄLLYS

1. JOHDANTO

1.1 Kohde	4
1.2 Tehtävä	4
1.3 Perustiedot	4

2. YMPÄRISTÖN MUUTOKSET

2.1 Vähänkyrön alueen historia ja seurakunnan synty	6
2.2 Lähialueen historialliset kohteet ja niiden kehitys	10
2.3 Tontin sisäiset muutokset	14

3. KIRKON HISTORIA JA MUUTOSVAIHEET

3.1 Vähänkyrön Kirkon historia	22
3.2 Päärakennuksen muutosvaiheet	24
3.3 1937: Kirkon remontti ja tornin rakentaminen	26
3.4 Julkisivujen muutokset ja materiaalit	32
3.5 Kronologiset pohjapiirustukset	38
3.6 Kronologiset julkisivupiirustukset	42

4. SISÄTILOJEN MUUTOSVAIHEET JA NYKYTILA

4.1 Kronologiset leikkaukset	50
4.2 Pääsisäänkäynti, saniteetitilat ja porrashuone	54
4.3 Kirkkosali	56
4.4 Alttari, Kuoriossa ja saarnastuoli	60
4.5 Sakasti	66
4.6 Varastotila ja porrashuone sakastin yläpuolella	68
4.7 Urkuparveke	69

5. RAKENNUSOSAT JA NIIDEN NYKYTILA

5.1 Ulko-ovet	70
5.2 Sisäovet	72
5.3 Ikkunat	74
5.4 Portaat ja kaiteet	78

6. KIRKOLLINEN TAIDE, URUT JA VALAISIMET

6.1 Alttaritaulu ja muu taide	80
6.2 Urut	83
6.3 Kynttiläkruunut ja seinälamput	84

LÄHTEET	86
----------------	-----------

1. JOHDANTO

1.1 Kohde

Tämä rakennushistoriallinen selvitys koskee Vähänkyrön kirkkoa, joka rakennettiin vuonna 1803 ja sijaitsee osoitteessa Kirkonsilta 2.

1.2 Tehtävä

Kohteen rakennushistoriallinen selvitys perustuu liitteenä olevaan lähdemateriaaliin sekä kohteeseen tutustumiseen. Selvityksessä on tarkasteltu seuraavia osa-alueita:
- rakennuksen rakennushistoria
- alueen kulttuuriympäristön historiallinen kehitys ja lähiympäristön kehitysvaiheet, aikakaudet sekä rakennukseen liittyvä kaupunkirakenne.

Tutkimusmenetelminä ovat olleet arkistotutkimus, kohdetta käsittelevän kirjallisen ja kuvallisen materiaalin läpikäynti sekä kohteeseen tutustuminen paikan päällä. Vanhoja piirustuksia löydettiin Tukholman Riksarkivin arkistosta, kansallisarkistosta ja Vähänkyrön seurakunnan arkistosta. Valokuvia kohteesta löytyi Vähänkyrön seurakunnan arkistosta sekä lisäksi Finna.fi-sivuston kautta, Museoviraston arkistosta sekä Facebookista ja erilaista kirjoista.

Lähdemateriaalina käytettiin pääosin rakennuslupien pääpiirustuksia sekä lähdekirjallisuudesta löytynyttä tekstitietoa. Pääpiirustuksissa on kuvattu rakennusluvan vaatineet muutokset ja korjaukset muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Joitain muutoksia ei löytynyt. Lähdeluettelo selvityksen lopussa.

1.3 Perustiedot

Rakennettu: 1803
Rakennuttaja: Herman Höckert, Erik Olander
Arkkitehti: Olof Tempelman
Osoite: Kirkonsilta 2, 66500 Vähäkyrö
Kiinteistön tunnus: 905-440-26-0
Omistus: Vähänkyrön Seurakunta

Laajuustiedot

Tilavuus: 700,6 m³
Kerros-ala: 906,6 m²
Tontin koko: 1,7031 ha
Kerroksia: 1 krs - 2 krs. - Vintti

Rakennejärjestelmä
Kivi

Käyttö - historiallinen/nykyinen
1700-luvun lopulle tultaessa Vähänkyrön seurakunnan vanha kirkko oli huonossa kunnossa ja liian pieni seurakunnan kokoustilaksi ja näin ollen tehtiin alustava päätös uuden kirkon rakentamisesta vuonna 1778. Kirkon rakentaminen päästiin aloittamaan vuonna 1799 ja se valmistui neljä vuotta myöhemmin vuonna 1803. Rakennuksen käyttötarkoitus on pysynyt koko ajan samana. Kirkossa on järjestetty jumalanpalveluksia ja se on toiminut seurakunnan kokoustilana, paikkana pyhäkoululle ja sunnuntaikoululle.

Tärkeimmät muutosvaiheet / rakennusluv

1803
Kirkkorakennus valmistuu

1837
Kunnostus

1873
Kunnostus

1878
Urkujen rakentaminen

1889
Nykyinen alttaritaulu hankitaan kirkkoon

1891
Kirkko maalataan ja korjataan sisältä

1921
Kirkkoon asennetaan sähkövalaistus

1937
Peruskorjaus ja tornin rakentaminen

1966-67
Kirkon maalaus ulkoa ja sisältä (Kirkko maalattiin keltaiseksi ja ikkunoiden yksityiskohdat valkoisiksi)

1980-1981
Kunnostus ja muutostyö: kirkko rapataan uudestaan ja maalataan valkoiseksi.

1990
50-vuotias tiilikatto ja sen alla ollut vanha paanukatto puretaan ja tilalle vaihdetaan kuparikate

1999
Urut kunnostetaan perusteellisesti.

2002
Sisätilojen kunnostus

Asemakaava
Kaava: nr:o 905-1009, 25.10.1992, Veli Vähämäki. Rakennuspaikka on kaavoitettu kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueeksi (YK).

Rakennusoikeus: 6800 m2, rakennusoikeutta on käytetty 5866 m2, jäljellä 934 m2 (Vaasan kaupungin kiinteistörekisteri).

Rakennussuojelu
Kirkko, kellotapuli ja ruumishuone on merkitty asemakaavassa suojelumerkinnällä SR-1 (suojeleva rakennus), ja tontilla on suojelumerkintä /S-1 (alue, jolla ympäristö säilytetään).

2. YMPÄRISTÖN MUUTOKSET

2.1 Vähänkyrön alueen historia ja seurakunnan synty



1985 Ilmakuva Vähäkyrö, Kirkkokylä ja Ojaniemi.

Lähde: Facebook-ryhmä, Vähänkyrön vanhat valokuvat, kuvaaja Heimo Hokkanen

Vuonna 2015 tehdyssä Vähänkyrön kulttuuriympäristöinventoinnissa aluetta kuvaillaan seuraavasti: *"Kyrönjoki virtaa peltoaukeiden keskellä, ja sen varrella on useita kalastuspaikkoja, koskia ja jyrkkiä rantatörmä, jotka luovat joelle ominaisia piirteitä. Peltomaisemat avautuvat, ja niiden taustalla kohoavat metsäiset moreeniharjanteet, tuoden alueelle kauniin kontrastin. Joen varrella kylät muodostavat lähes nauhamaisen asutuksen, ja niiden asukkaat elävät tiiviissä yhteisöissä. Kirkonkylän taajama on alueen palveluiden ja kaupan keskus, tarjoten asukkaille elintärkeitä palveluja ja kaupankäynnin mahdollisuuksia."* (Lähde: Vähänkyrön kulttuuriympäristöinventointi 2015)

Vähänkyrön esihistoria

Vähänkyrön alueella on ollut ihmisiä jo ajanlaskun alusta. Tästä todisteena alueelta on löytynyt useita rautakautisia hautaröykkiöitä ja niistä arvoesineitä. Kyrönjoen suistossa esihistoria päättyi 1100-luvulla, kun alueelle saapui uutta väkeä: etelästä joenvarsia pitkin eränkävijöitä ja lännen suunnalta puolestaan kalastajia ja hylkeenpyytäjiä. Varsinainen pysyvä asutus alueelle alkoi muodostua 1200-luvulla.

Elinkeinojen muutos ja maatalousmaiseman muodostuminen

1400-luvulla Kyrön suurpitäjä nousi Pohjanmaan suurimmaksi pitäjäksi ja sen merkitys alueelle oli suuri. Asutus alkoi kasvaa nopeasti ja viisinkertaistui 1500-luvulle tultaessa. Metsästyks ja kalastus olivat alkaneeet väistyä maanviljelyn ja karjanhoidon tieltä, ja kalastajat sekä erämiehet muuttuivat talonpojiksi. Alueelle syntyi ensin yksittäisiä savutupia Kyrönjoen molemmin puolin. Vähitellen muodostui naapurustoja ja kylät kasvoivat ja alkoivat järjestäytyä. Ensimmäiset asiakirjat pitäjän kylistä ovat peräisin 1500-luvulta, ja ne kertovat kylien sekä infrastruktuurin kehittämisestä ja asutuksen tiivistymisestä alueella. Viljelysmaiden, pientilojen ja kyläryhmien muodostama maatalousmaisema alkoi saada nykyisen muotonsa. (Lähde: Vähänkyrön kulttuuriympäristöinventointi 2015)

Pläkkyrıkulttuuri

Vähäkyrö tunnetaan erityisesti myös pläkkyriperinteestään, joka ulottuu aina 1700-luvulle asti. Lähestulkoon jokaisessa Vähänkyrön kylässä on tehty pläkkipeltiä eli tinalla päällystettyä 0,3mm paksua teräslevyä. 1890-luvulla Vähänkyrön pitäjässä oli 35 peltiseppää eli pläkkiryiä, mutta muutama vuosikymmen myöhemmin heitä oli jo 100. Suurin osa pläkkyreistä oli maataloustöihin kyllästyneitä renkejä tai mäkitupalaisia. Toisen maailmansodan aikaan peltiä oli huonosti saatavilla, jolloin pläkkurit käyttivät hyödykseen muun muassa ulkorakennusten peltikattoja.

Vähäkyrö ja Suomen Sotahistoria

Historian aikana Suomessa on ollut useita levottomuuden ja sodan kausia, jotka osaltaan ovat vaikuttaneet väestön elämäntapaan ja suhteeseen kirkkoon.

Venäjän sota (1555-1593)

Suomen ensimmäisenä varsinaisena sotajoukkona voidaan pitää Pohjanmaan lippukuntaa, joka perustettiin Ruotsi-Suomen vuosina 1555-1593 Venäjää vastaan käymää sotaa varten. Lippukunnan sotilaita ylläpidettiin talonpoikien maksamalla Linnaleiri-verolla. Sodan päätyttyä sotilaita ei kotiutettu. Lähde (Kyrönmaa (2003) s. 28)

Nuijasota (1596-1597)

Tyytymättömien talonpoikien keskuudessa heräsi kapinaliike heitä verottaneita sotajoukkoja, aatelisia ja ratsutilaisia vastaan. Nuijasota sai alkunsa marraskuussa 1596 varakkaan ratsutilallisen Jaakko Ilkan johtaessa joukkonsa etenemään useana ryhmänä Etelä-Suomeen. Sota sai ensimmäisen uhrinsa Ojaniemen sillan kupeessa sijainneessa Kyrön nimismiehen virkatalossa. Sodan ensimmäinen vaihe, ns. Ilkkalaisten sota, päättyi kuitenkin Ilkan tappioon Nokian taistelussa. Miehet ajettiin takaisin Kyrön kirkolle ja kuusi päällikköä teloitettiin. Ensimmäisen vaiheen jälkeen jälken toinen kapina-aalto, mutta nämäkin kapinat kukistettiin Santa-vuoren taistelussa helmikuussa 1597. Kaikkiaan sota vaati n. 3000 talonpojan hengen. Vähänkyrön kirkon vieressä on nykyisin Nuijasodan muistomerkki. Lähde (Kyrönmaa (2003) s. 28)

Isoviha (1713–1721)

Ruotsin ja suuren vihollisliittouman välillä käytiin vuosina 1700-1721 Suuri Pohjan sota. Sodassa vihollisliittoumaan kuulunut Venäjän armeija pääsi etenemään aina Pohjanmaalle asti. Viimeinen Suomessa käyty suuren Pohjan sodan kenttätaistelu käytiin Kyrönmaalla Isonkyrön Napuen ja Laurolan kylien alueilla 19. helmikuuta 1714. Tämä niin kutsuttu Napuen taistelu käytännössä päätti Ruotsin suurvaltakauden ja aloitti vuoteen 1721 kestäneen Venäläisten miehityksen, jota kutsutaan Isonvihan ajaksi.

Eniten venäläisiä sotilaita oli Länsi-Suomessa, jossa miehityksen vaikutukset siviiliväestölle olivat hyvin tuhoisat. Vähänkyrön seurakunnan arkistosta löytyy vuosia taistelun jälkeen laadittu terroriluettelo, jonka mukaan taistelussa kuoli 140-150 Vähäkyröläistä miestä. Etelä-pohjanmaan historian IV:n mukaan tämä lukumäärä vastasi jopa 70 prosenttia koko pitäjän silloisesta miesväestöstä. Mieshäviöiden lisäksi taistelut aiheuttivat alueelle laajaa hävitystä sekä ryöstelyä ja osana ryöstöjä myös suuri määrä lapsia kaapattiin pitäjästä Venäjälle.

Kansantarinan mukaan vähäkyröläiset olisivat, venäläisen sotaväen ryöstelyä peläten, ottaneet isonvihan aikana kirkonkellonsa paikoiltaan ja upottaneet ne nykyiseen Kirkkolampeen. Isonvihan aikana tuhoutuneiden kellojen sijalle hankitut kellot ovat vuosilta 1724 (340 kg) ja 1731 (510 kg)

Vähänkyrön kirkon kupeeseen on pystytetty Napuen taistelun muistomerkki. Muistomerkkin on suunnitellut Erkki Välimäki ja se paljastettiin vuonna 1979. Tummasävyisen kivipaasin puristuksissa olevat 18 symboloivat vähäkyröläisiä kyliä, joiden harteille jäi Napuen tapahtumien jälkeen raskas taakka kannettavaksi. Suuri ulkomailia tuotu kivi taas kuvastaa niin vierasta valtaa kuin synkkää pilveä. (Vähäkyrö historian valossa (2017) s.86-93)

Suomen sota (1808–1809)

Suomen sota merkitsi Suomen irtautumista Ruotsista ja autonomisen suuriruhtinaskunnan perustamista Venäjän alaisuuteen. Varsinaiset sotatoimet keskittyivät kuitenkin pääasiassa Etelä- ja Itä-Suomeen, eikä Vähäkyrö ollut keskeisellä paikalla näissä taisteluissa.

Suomen itsenäistyminen: Vapaussoota (1918), Talvisota (1939-1940) ja Jatkosota (1941-1944)

Suomen itsenäistymisen jälkeen syntyi vapaus sodaksi kutsuttu sisällissota, jossa vastakkain olivat valkoiset ja punaiset joukot. Vähäkyrö oli osa valkoisten hallitsemaa aluetta ja sijaitsi aivan rintamalinjan läheisyydessä. Alueella käytiin taisteluita punaisten ja valkoisten välillä.

Myös Talvi- ja Jatkosota aiheuttivat suuria menetyksiä Vähäkyröläisten elämään ja jätti pysyvät jäljet paikkakunnan historiaan. Talvisodassa monet Vähäkyröläiset miehet palvelivat eri rintamilla. Jatkosodan aikana Vähäkyrössä puolestaan oli saksalaisten joukkoja ja paikkakunnalla käytiin myös joitain taisteluita.

Vapaus sodan, talvisodan ja jatkosodan 140 uhrille on pystytetty voitontahtoista helteeniä kuvaava sankari paasi Vähänkyrön kirkolle. Muistomerkkiin on kirjailtu kaikkien kaatuneiden nimet kultakirjaimin.

Vähänkyrön seurakunnan perustaminen ja aiemmat kirkot

1500-luvulla Pohjanmaalla sijainneesta Kyrön suurpitäjästä erosi alueita uusiksi seurakunniksi muun muassa Vöyri, Ilmajoki, Laihia ja Lapua. Samoihin aikoihin perustettiin myös uusia saarnahuonekuntia Kyrön pitäjän luoteisosan kylien ympärille Kyrönjoen alajuoksulle kuten Alastaro ja Isonkyrö. Vuonna 1561 Alastaron saarnahuonekunta vahvistettiin Eerik XIV:n toimesta ja Alastaro toimi Isonkyrön kappelina vuodesta 1593 alkaen. Alastaro erosi Isonkyrön seurakunnasta vuonna 1607 ja näin Vähänkyrön seurakunta syntyi. (Lähde: Vähäkyrö historian valossa, 2017, s. 32-34)

Ensimmäinen kirkko (1610–1643)

Vähänkyrön seurakunnan ensimmäinen kirkko rakennettiin muutama vuosi seurakunnan itsenäistymisen jälkeen vuonna 1610. Ensimmäinen kirkko oli tornilla varustettu hirsirakenteinen pitkäkirkko, jonka mitat olivat noin 23 x 7,7 metriä, eli " 39 kyynärää pitkä ja 13 kyynärää leveä". Kirkko sijaitsi alkujaan kirkkosaarella, Kyrönjoen eteläpuolelle. Nykyisin ensimmäisen kirkon paikalla on muistomerkki. Kirkkosaari muutettiin myöhemmin pappilan maatilaniityksi, ja osa saaresta luovutettiin hautausmaaksi Krimin sodan aikana kuolleille venäläissotilaille. (Lähteet: Uusi Suometar 07.08.1872; Kansallisarkisto.fi ja Vähänkyrön seurakunnan itsenäistyminen)

Toinen kirkko (1641–1807):

Toinen kirkko rakennettiin 1640-luvulla Rautamäen kukkulalle lähelle nykyistä kirkkoa. Myös tämä kirkko oli hirsirakenteinen tornillinen pitkäkirkko, mutta mitoiltaan se oli hieman ensimmäistä suurempi, 12 x 30 metriä. Kirkkomaalari Antti Yrjönpoika maalasi kirkon sisäseinille raamatullisia ja historiallisia aiheita vuonna 1642. Osa maalauksista on säilynyt, koska vanhan kirkon materiaaleja hyödynnettiin kirkkotarhan porttirakennuksen ("uukangin") valmistuksessa. (Lähteet: Uusi Suometar, 07.08.1872; Vähänkyrön kirkonseudun rakennuskannan inventointitarkistus).

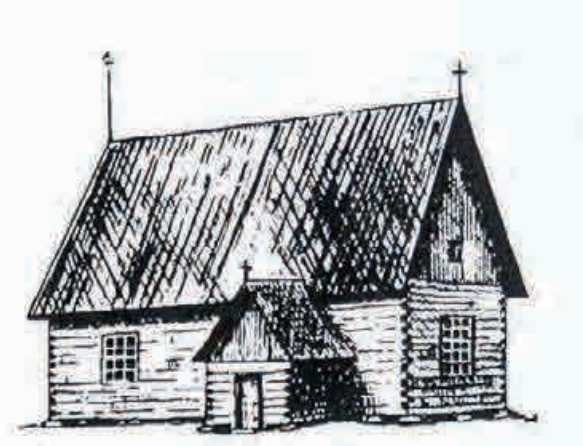
Kansantarina kertoo, että kirkon vanhat kellot olisi upotettu Kirkkolampeen isovihan aikana. Vuosina 1724 ja 1731 kirkkoon kuitenkin hankittiin uudet kellot (Vähäkyrö historian valossa (2017) s.93). Vuosina 1749-1750 kirkon sisätiloja kunnostettiin. Lisäksi vanhaan puukirkkoon laitettiin uusi lattia ja kalusteita sekä ikkunat suurennettiin (Uusi Suometar, 07.08.1872). Vuonna 1767 rakennettiin 18 metriä korkea kellotapuli kirkon viereen. Tapuli siirrettiin myöhemmin uuden kirkon tieltä nykyiselle paikalleen. (Lähde: Vähänkyrön seurakunnan itsenäistyminen). Seurakunnan toinen kirkko purettiin vuoden 1804-1807. välillä kun nykyinen kirkko valmistui, tarkka vuosi on epäselvä. (Vähäkyrö historian valossa, 2017)



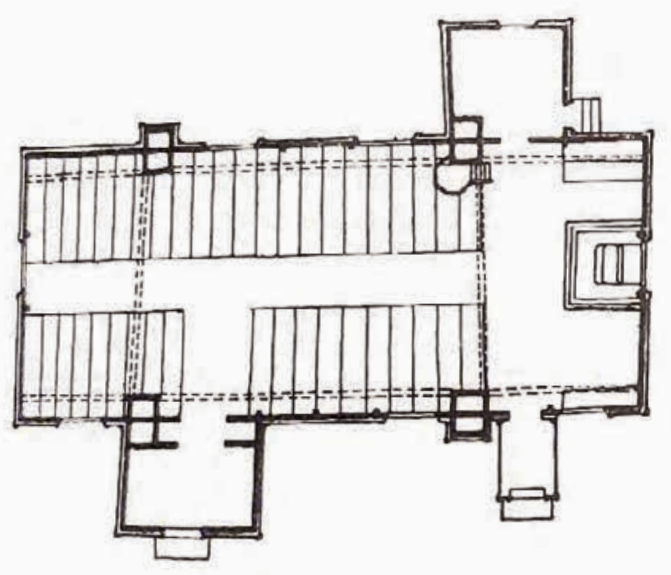
Osa Kartta Kaarleporin kreivikunta-Lille Kyro 1652, Lähde: Heikki Rantatuvan karttaarkisto

Kirkko kansan elämässä ja rakentamisessa

1600- ja 1700-luvuilla kirkko oli tärkeä osa ihmisten elämää. Uskottiin, että kirkon opetukset ja sakramentit toivat siunausta koko seudulle. Säännöllinen kirkossakäynti toi myös turvaa ja vahvisti yhteisöä. Kirkon rakentaminen olikin koko kyläyhteisön yhteinen ponnistus. Uuden kirkon rakentamisesta päätettiin seurakunnan kokouksessa. Rakennusmestari suunnitteli kirkon ja laski tarvittavat materiaalit. Seurakuntalaiset jakoivat rakentamisen kustannukset ja työtehtävät.



Luonnos tornittomasta hirsirakenteisesta pitkäkirkosta. Lähde: Vähäkyrö V 2014



Saloisten kirkko 1600-luvulta, Pohja, pitkäkirkko, Lähde: Suomen Kirkot ja kirkkotaide

Alastaron katolinen kappeli

1500-luvulta peräisin olevat pyhimyspatsaat, joita nykyään säilytetään kirkon varastotilassa, viittaavat taidehistorian asiantuntijoiden mukaan siihen, että jo Alastaron aikana, ennen kuin seurakunta itsenäistyi Isokyrön seurakunnasta, alueella on ollut katolinen kappelikirkko, (Lähde: Vähäkyrö historian valossa, s. 49).



Pyhimyspatsaita Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



2.2 Lähialueen historialliset kohteet ja niiden kehitys

Kirkonmäen muut rakennukset ja lähialueen historialliset kohteet

Vähänkyrön Kirkon läheltä löytyy paljon historiallisia kohteita, joka ovat olleet tärkeitä paikallishistorian kannalta. Kirkkomäki sijaitsee Vähänkyrön keskustassa. Kirkkomäen kukkulalla seisoo kirkon lisäksi siihen liittyviä rakennuksia, ja niiden ympärillä on vanha hautausmaa. Kirkonmäellä sijaitsee myös vuonna 1963 perustettu Vähänkyrön kotiseutumuseo, joka käsittää neljä rakennusta. Vuonna 1824 rakennettu lainaviljamakasiini, joka toimii nykyään näyttelytilana, sijaitsee alkuperäisellä paikallaan. Lisäksi alueella on lutti-rakennus (Hakarin lutti), aitta sekä toinen makasiinirakennus.

(Lähde: <https://www.museiportalosterbotten.fi/museot-a-o/museo/65-vahankyron-kotiseutumuseo>)

(Vähänkyrön kirkon rakennuskannan inventointitarkastus 2014)

Kirkon pohjoispuolella sijaitsee vuonna 1859 rakennettu Savilahden koulu, joka oli toiminnassa vuoteen 1992 asti. Nykyään koulurakennus toimii kokoontumistilana, koulumuseona ja näyttelytilana.

(Lähde: <https://vahakyroseura.fi/savilahti-talo>)

Savilahden koulun takana sijaitsee vanha hirsirakenteinen, punamullattu rakennus, joka on alun perin toiminut kanttorilana aina 1960-luvulle asti. Myöhemmin se on toiminut myös sekä kesäasuntona, että Vähänkyrön kirjastona. Rakennus on restauroitu ja toimii nykyään kesäkahvilana nimeltään Cafe Kanttorila. Kanttorilan vieressä on myös vanha aittarakennus.

(Lähde: Vähänkyrön kirkon rakennuskannan inventointitarkastus 2014 s. 7)

Kirkkosaari, missä seurakunnan ensimmäinen kirkko seisoi vuosien 1610-1641 välillä, muutettiin myöhemmin pappilan maatilaksi. Osa saaresta luovutettiin hautausmaaksi Krimin sodan aikana kuolleille venäläissotilaille. Nykyisin vanhan kirkon paikalla on muistomerkki, ja alue toimii myös virkistysalueena.

(Lähde: Vähänkyrön seurakunnan itsenäistyminen) Sekä kirkon että hautausmaa ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä ja suojeltuja muinaismuistolain nojalla



1930 Lainaviljamakasiini, Lähde: finna.fi, Museovirasto

Hautausmaalla sijaitseva Pyhän Henrikin kappeli, on rakennettu vuonna 1892. Kappeli on muodoltaan kahdeksankulmainen ja siinä on korkeat kahdeksan ruutuiset ikkunat, joiden päällä on kolmioikkunat.

(Lähde: Vähänkyrön kirkon rakennuskannan inventointitarkastus 2014 s. 12)

Vähänkyrön pappila puolestaan on alun perin rakennettu vuonna 1802 Axel Christian Reuterholmin kesäasennoksi Iskmossaan Mustasaareen. Vähänkyrön seurakunta osti rakennuksen vuonna 1815 ja siirsi sen nykyiselle paikalleen. Pappila on peruskorjattu vuonna 2013.

(Lähde: Vähänkyrön kirkon rakennuskannan inventointitarkastus 2014 s. 13)

Vähänkyrön seurakuntatalo valmistui vuonna 2018 ja sijaitsee pari sataa metriä kirkosta. Seurakuntatalossa on seurakuntasali, ruokasali, keittiö, kirkkoherranvirasto sekä nuoriso- ja päiväkerhotilat.

(Lähde: <https://www.vahankyronseurakunta.fi/kirkko-ja-tilat/vahankyron-seurakuntatalo>)



Kirkkosaari, Lähde: Facebook-ryhmä, Vähänkyrön Vanhat Valokuvat, Reiju Setula



Savilahden kansakoulu, Lähde: Facebook-ryhmä, Vähänkyrön Vanhat Valokuvat, Matti Lehtiö



RKY-alue

--- Kirkonpihan tonttiraja

1. Kirkko, 1804
2. Kellotapuli, 1776
3. Siunauskappeli, 1835, nykyään säililyskylmiö
4. Porttirakennus ("uukangi")
5. Hautakammio
6. Sankaripatsas, 1922
7. Napuen taistelun muistomerkki
8. Kanttorila
9. Nuijasodan muistomerkki
10. Lainaviljamakasiini, 1824, nykyään näyttelytila

11. Läpiajettava lutti, nykyään museorakennus
12. Savilahden koulu, 1859, nykyään koulumuseo
13. Muistomerkki ensimmäinen kirkko
14. Hautausmaan kappeli, 1892
15. Hautausmaa
16. Pappila, 1802, siirretty 1815
17. Seurakuntatalo, 2018

9. Nuijasodan muistomerkki



10. Lainaviljamakasiini



11. Läpiajettava Lutti



12. Savilahden koulu



14. Hautausmaan kappeli



15. Hautausmaa



16. Pappila



17. Seurakuntatalo



2.3 Tontin sisäiset muutokset

Kun uusi kirkko valmistui vuonna 1803, samalla tontilla seissyt vanha puukirkko purettiin. Tarkka vuosi on epäselvä, mutta muutamissa lähteissä mainitaan, että rakennus olisi purettu vuosien 1804-1807 välillä. Vanhan puukirkon aikana, vuonna 1776, rakennettu kellotapuli siirrettiin puolestaan nykyiselle paikalleen vuonna 1804. Tapulin alkuperäisestä sijainnista ei ole jäänyt mainintoja. Kirkkotonttia kiertää alkuperäinen kivimuur, joka rakennettiin samaan aikaan kuin kirkko. Etelän puolella kivimuurissa on sisäänkäynti, jossa on valkoiseksi rapatut porttipilarit ja musta rautaportti. Sisäänkäynnillä on kirkon katon kaltainen katos. Ennen kuin koivukuja poistettiin ja paikoitusalue rakennettiin, koivukujan alussa, tien läheisyydessä, oli toinenkin kivinen portti. Kivimuurin sisällä kirkon ympärille levittäytyy hautausmaa ja sinne on sijoitettu sankaripatsas sekä muistomerkki Napuen taistelusta. Tontilta löytyy myös vanha porttirakennus, "Uukanki", jonka ikää ei tiedetä. Uukangin sisällä on vanhoja koristeltuja puulankkuja 1600-luvun puukirkosta. Tontilla on myös puinen hautauskappeli. Vanha siunauskappeli kirkon läntistä julkisivua vastapäätä on rakennettu 1835 ja toimii nykyisin ruumishuoneena. Seurakunnan nykyinen hautausmaa sijaitsee pari kilometriä Kyrönjokea ylävirtaan ja siellä on vuonna 1892 rakennettu niin kutsuttu uusi siunauskappeli. Tontilla on myös kanttorilan asuinrakennus, joka on rakennettu n.1864-1917, vanha ulkorakennus ja sen vieressä vuonna 2021 rakennetut kuntoportaat, jotka johtavat alas kirkonmäeltä jokeen.



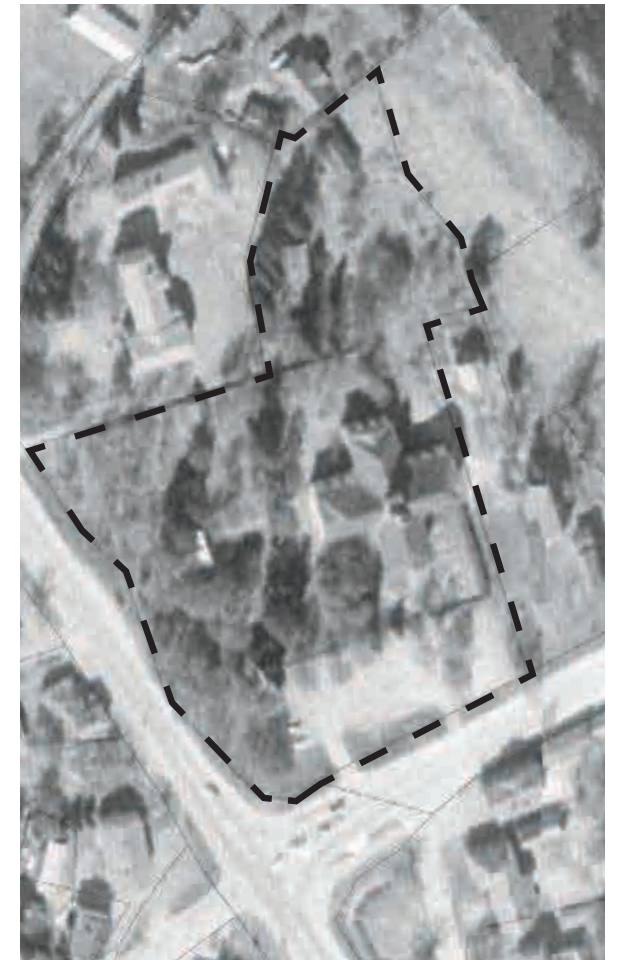
Tonttikartta, Lähde: Vaasan Kaupunki Kiinteistötoimi



Ilmakuva 1950. Lähde: Vaasan karttapalvelu



Ilmakuva 2007. Lähde: Vaasan karttapalvelu



Ilmakuva 1998. Lähde: Vaasan karttapalvelu



Ilmakuva 2024. Lähde: Vaasan karttapalvelu

2.3 Tontin sisäiset muutokset



Vähäkyrön Kirkko, 1804



Siunauskappeli, 1835
Korjaus tehty 1976.



Luuhuone, ikä ei tiedetä



1 Sankaripatsas,
1922
Ilmari Wirkkala



2 Napuen taistelun
muistomerkki,
1979



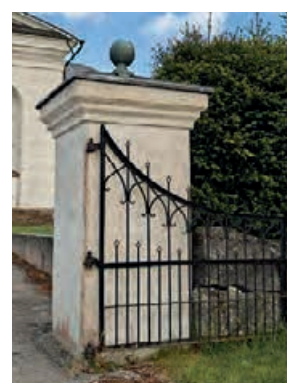
Kellotapuli, 1767
Siirretty nykyiselle paikalle 1804, aiempi sijainti ei tiedossa



Uukangi (porttirakennus), ikä ei tiedetä



Kanttorila, ikä on epäselvä n.1864-1917



3 Portti ja kivimuuri,
1803



4 Kioski, 1930-60-
luvulla (epäselvä)
Nyt purettu



Vanha
puukirkko
purettu vuonna
1804?
Sijainti?

- 4 Kioskin ensimmäinen sijainti oli kirkon eteläpuoleisella sisäänkäynnillä. Se siirrettiin myöhemmin tapulin viereen, missä se seisoikin ainakin vuosien 1950–1960 välillä (Lähde: Facebook-ryhmä, vähäkyrön vanhat valokuvat)
- 5 Koivukuja, poistunut 1970-1980-luvulla. Koivukujan alussa oli toinen kiviportti, joka on nyt purettu.
- 6 Paikoituspaikka on luultavasti tehty vuosien 1988-1993 välillä. Alkujaan paikoitusalue oli nurmikkoa ja toimi nuorten suosittuna kokoontumispaikkana.
- 7 Kirkon ympärillä oleva hautausmaa oli alkujaan metsäinen, mutta nykyinen ilme on avara ja alueella on vain muutamia puita.
- 8 Vanhan ulkorakennuksen vierellä on vuonna 2021 rakennetut kuntoportaat.
- 9 Kivimuurin kulkii aiemmin puuporta. Niitä käytettiin sekä istumapaikkana että oikeitteinä muurin yli.



Kellotapuli
Lähde: Vähänkyrön Vanhat valokuvat

Kellotapuli

Kellotapuli on alun perin vuodelta 1767 ja siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1804. Rakennus on 18 m korkea, hirsirunkoinen, kiilakivisokkelilla seisova ja vaakapaneelilla verhoiltu. Sen väri on keltaakra, valkoisin ovenpielin ja nurkkalaudoin sekä ruskein ovin. Kellotapulissa on säterikatto, jonka katteena on kirkkopaanu. Rakennus on hyvässä kunnossa (Vähänkyrön Kulttuuriympäristöinventointi 2015). Tapulin kellot hankittiin isonvihan jälkeen, vuonna 1724 (340 kg) ja 1731 (510 kg). Kun uutta kirkkoa rakennettiin, vaikutti tapulin hyvä kunto taloudellisten syiden lisäksi päätökseen jättää kirkkoon alun perin suunniteltu torni rakentamatta. Tapulin ulko-oven yläpuolella on taulu, joka kertoo rakennuksen korjauksesta, ja oven vieressä on vaivaspoika. Tapuli on yhä käytössä ja hyvässä kunnossa.



Kellotapuli
Lähde: NAC arkkitehdit

- 1 Puupaneeli, vaakaasuuntainen
- 2 Tervattu paanukatto
- 3 Kellotapulin oven yläpuolelle on kirjoitettu:
1778: varustettiin
1804: siirrettiin nykyiselle paikalle
1837: varustettiin ja korjattiin
1849: laudoitettiin ja maalattiin
1862: maalattiin
1889: maalattiin
1927: maalattiin
1937: korjattiin ja maalattiin
1954: 1967: 1999: 2011:
- 4 Sokkeli ja portaat, harmaa graniitti



Taulu kellotapulin oven yläpuolella Lähde: Facebook, Suomen kirkot



Kirkonkello, Lähde: Pohjankyrö Lehti



Vaivaspoika 1919
Lähde: Samuli Paulaharju kuvaaja, finna.fi, Museovirasto.



Siunauskappeli Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

Siunauskappeli

Siunauskappeli toimii nykyään ruumishuoneena, mikä oli myös sen alkuperäinen käyttötarkoitus. Rakennus on valmistunut vuonna 1835, ja se on yksikerroksinen. Rakennuksen korkea kiilakivisokkeli tukee hirsirunkoa, jonka julkisivua peittää vaakapaneeli. Rakennuksen väri on keltaokra, ja yksityiskohdat, kuten ovenpuitteet, nurkat ja vuorilaudat, ovat valkoiset. Ovi on ruskea. Katto on



NAC arkitehdit

pulpettimallinen, ja ala-lappeen puolella on korotettu päätykolmio. Katemateriaalina on saumapelti. Vähänkyrön Kulttuuriympäristöinventointi 2015 Kappeli korjattiin perusteellisesti vuonna 1976, ja sen ulkoasu säilytettiin ennallaan. Sisätiloihin rakennettiin tila, joka varustettiin kylälaitteistolla vainajien säilytystä varten. Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto,



Porttirakennus ("Uukonki") Lähde: NAC arkitehdit

Uukonki

Vanha porttirakennus, eli uukonki, toimi aikaisemmin kirkon pihan pääsisäänkäyntinä ja toimii edelleen porttirakennuksena. Rakennuksen tarkkaa valmistumisvuotta ei tiedetä. Se on yksikerroksinen, ja sen hirsirunkoa tukee kiilakivisokkeli. Julkisivua koristaa rimautapaneeli. Rakennus on väritään punamulta, ja sen yksityiskohdat, kuten ovenpuitteet, nurkat ja vuorilaudat, ovat valkoisia. Ovi on okrankeltainen.



Porttirakennuksen sisäseinä, Lähde: NAC arkitehdit

Katto on harjamallinen ja mahdollisesti saumapeltikatettu.

Uukongin erityispiirteinä on sisäseinä, jossa on käytetty vanhan puukirkon koristemaalattuja lankkuja tai hirsii. Näiden maalaukset on tehnyt laihialainen kirkkomaalari Antti Yrjönpoka 1600-luvulla.

Vähänkyrön Kulttuuriympäristöinventointi 2015



Hautakammio Lähde: NAC arkitehdit

Luuhuone

Rakennuksen alkuperäinen käyttötarkoitus on ollut toimia luuhuoneena, jossa säilytettiin maatumattomia luita. Seurakunnan inventaariolistan mukaan rakennus on kuitenkin hautakammio, johon on haudattu "Kauppias Petter Granberg ja hänen äitinsä ja vaimonsa sekä Rovasti Zygur."



Hautakappelin kylmäsäilytys Lähde: NAC arkitehdit

Rakennuksen tarkkaa valmistumisvuotta ei tiedetä. Se on yksikerroksinen, ja sen hirsirunkoa tukee kiilakivisokkeli. Julkisivu on verhoiltu rimautapaneelilla. Rakennus on väritään keltaokra, ja sen nurkat ovat valkoiset. Ovi on okrankeltainen. Katto on harjamallinen.

Vähänkyrön Kulttuuriympäristöinventointi 2015



Kanttorila Lähde: NAC arkitehdit

Kanttorila

Kanttorila toimii nykyisin kesäkahvilana, mutta alkuperäinen käyttötarkoitus oli olla Vähänkyrön kanttorin asuinrakennus. Rakennusvuosi on epäselvä, mutta sen arvioidaan valmistuneen vuosien 1864 ja 1917 välillä. Se on yksikerroksinen rakennus, jossa on vintti. Sen kiilakivisokkeli tukee hirsirunkoa, ja julkisivua peittää rimautapaneeli.

Rakennuksen väri on punamulta, ja sen ovenpuitteet, nurkat ja vuorilaudat ovat valkoisia. Ovet ovat myös valkoiset. Katto on harjamallinen ja



Kanttorila ennen remonttia (2014) Lähde: Vähänkyrön Kulttuuriympäristöinventointi 2015

katemateriaalina on harjatut betonikattotiilet.

Sisäänkäynti sijaitsee lännenpuoleisessa julkisivussa, jossa on osin umpinainen ja osin avoin kuisti pulpettikatolla. Kuistin avoimessa osassa on pariovet kuistin katon alla. Pohjoispäädyssä on reppumainen sisäänkäynti pulpettikatolla, joka vie ilmeisesti kellariin.

Vähänkyrön Kulttuuriympäristöinventointi 2015

3 KIRKON HISTORIA

3.1 Vähänkyrön kirkon Historia



1900-luvun alussa Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto

Jo 1700-luvun lopulla seurakunnan vanha puukirkko oli huonossa kunnossa ja liian pieni kokoustilaksi. Uudesta kirkosta alettiin puhua ja vuonna 1778 seurakuntakokouksessa tehtiinkin alustava päätös, että uusi kirkko rakennetaan kivistä.

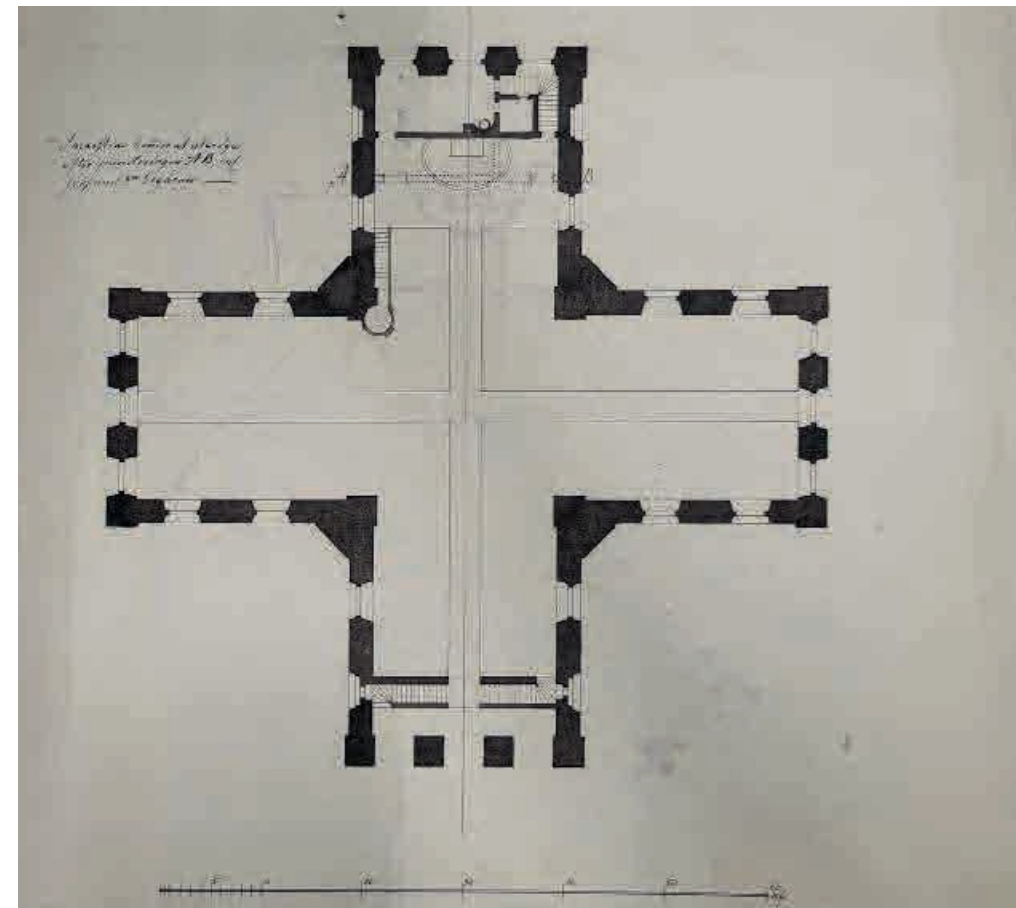
Vuonna 1785 suunnitelmat etenivät, kun tunnettu kirkonrakentaja Jacob Rijf laati uuden kirkon piirustukset. Seurakunta arvosti Rijfin piirustuksia, mutta Tukholman yli-intendentin virasto ei hyväksynyt niitä. Sen sijaan tilattiin uudet piirustukset arkkitehti Olof Tempelmanilta. Uudet piirustukset olivat samankaltaisia kuin Rijfin, mutta myös kalliimmat, sillä Tempelman oli suunnitellut kupolikaton ja temppelimäisen kirkkotornin.

Kirkkohankkeeseen tuli kuitenkin viivästyksiä Kustaa III:n julistettua sodan Venäjää vastaan. Samaan aikaan osuneiden huonojen satovuosien aikana huomattiin, että kivistä kirkko olisi seurakunnalle aivan liian kallis toteuttaa. Tämän takia Vähänkyrön seurakunta pyysi vuonna 1793 kuninkaalta lupaa rakentaa kirkko puusta. Majesteetin vastaus oli kuitenkin kielteinen ja kirkko päätettiin rakennetaan kivistä (Lähde: Vähäkyrö historian valossa 2017. P. Mäenpää., R. Kiviranta., och Vähäkyrö-seura s. 129).

Kirkon rakentaminen alkoi vuonna 1799. Työnjohtajana toimi Herman Höckert, ja hänen apulaisenaan oli Erik Olander. Suunnitelman mukaisesti kirkko oli harmaakivinen ristikirkko, joka edusti kustavilaista tyyliä. Ovi- ja ikkuna-aukkojen muotoilussa käytettiin tiiltä. Sisäkulmat olivat ulkoviisteiset, mikä mahdollisti kantavat muuripilarit pylväsaiheiselle, jyrkälle keskustornille.

Rakentamisen aikana kirkonkokouksessa päätettiin, että kirkkotornia ei rakenneta, koska sen katsottiin olevan seurakunnalle liian kallis ja lisäksi vanha tapuli oli vielä hyvässä kunnossa. Kirkko valmistui vuonna 1803.

(Lähde: Pohjanmaan kirkkoja (2015) s. 162).



Olof Tempelmanin alkuperäinen pohjapiirustus 1786, Lähde: Riksarkivet Stockholm



Olof Tempelmanin alkuperäinen julkisivupiirustus 1786, Lähde: Riksarkivet Stockholm

3.2 Päärakennuksen muutosvaiheet

1803-1937

1803 kirkko valmistui yli-intendentti Olof Tempelmanin piirustuksien mukaan.

Vuosina 1837, 1873 ja 1878 kirkolle on tehty suurempia korjauksia. (Suomen Kirkot ja Kirkkotaide 2 (1980) s. 390). 1860-luvulla saarnastuoli on maalattu valkoiseksi ja kirjailtu kullalla (Ilkka 18.08.1928 Vähänkyrön kirkko 125* vuotias).

Urut rakennettiin vuonna 1878, mutta vanhojen piirustusten perusteella vaikuttaa siltä, että urkuparveke saattoi olla paikallaan jo ennen urkujen rakentamista. Varhaisissa piirustuksissa on ollut portaat eteistilassa, mikä viittaisi siihen, että ne ovat johtaneet urkuparvekkeelle.

1891 Kirkko maalattiin ja korjattiin sisältä (Uusi Suometar 28.08.1903, Vähänkyrön kirkon 100 vuotisjuhassa) ja 1896 kirkon ovet muutettiin ulospäin avautuviksi (Ilkka 18.08.1928, Vähänkyrön kirkko - 125 vuotias). Vuonna 1905 kirkko sai lahjaksi neljä lämmityskamiinaa Tuomas Laurellilta. Kaminoiden asennus on todennäköisesti muuttanut kirkkopenkkien alkuperäistä sijoittelua sekä edellyttänyt savupiippujen sijoittamista katolle (Ilkka 18.08.1928, Vähänkyrön seurakunnan juhliessa - Vähänkyrön kirkko 125* vuotias). 1921, kirkkoon laitettiin sähkövalaistus (Ilkka 18.08.1928, Vähänkyrön seurakunnan juhliessa - Vähänkyrön kirkko 125* vuotias).

1937

Vuonna 1937 kirkossa tehtiin mittava peruskorjaus. Sekä sisätilat että julkisivut kunnostettiin perusteellisesti. Kirkkosaliin hankittiin uudet penkit, ja urkuparveketta, alttaria sekä kuoriosaa suurennettiin. Lattia purettiin ja tilalle valettiin uusi betonilattia. Alttari uusittiin kokonaan ja maalattiin tummanruskean sävyllä, samoin kuin alttaritaulun kehykset, muut kiintokalusteet ja kaiteet. Urkuparvekkeen portaat korvattiin betonirappusilla. Ulkopuolella suurin muutos oli kirkkotorniin rakentaminen. Lisäksi julkisivut kunnostettiin, ulko-ovet uusittiin ja katolle asennettiin tiilikatto.

1960-1980

Vuonna 1962 urut uusittiin ja laajennettiin kattamaan 20 äänikertaa. On mahdollista, että tämän yhteydessä urkuhuonetta suurennettiin.

1960-luvulla kirkossa tehtiin lämmöntarvelaskelma, ja päätettiin, että lisälämmitys oli tarpeen. Vuonna 1965 kirkkoon asennettiin sähkölämmitys, mutta vanhat kamiinat jätettiin paikoilleen.

Vuotta myöhemmin, vuonna 1966, kirkossa suoritettiin laaja maalauskorjaus sekä ulko- että sisätiloissa. Tämän työn yhteydessä kirkon rappaus maalattiin keltaiseksi ja ikkunoiden kehykset valkoisiksi. Sisätiloissa kirkkosalin kalusteet maalattiin uudelleen vaaleiksi. Myös muita maalauskorjauksia tehtiin, kuten sisäovien ja saarnatuolin kunnostus (Vähänkyrön kirkko, korjaustyöt 1965 1966, MV Th. Lindqvist). On mahdollista, että alttarikaiteen pehmuste päällystettiin tuolloin keltaisella kankaalla.

Vuonna 1975 päätettiin parantaa kirkon akustiikkaa. Tämän vuoksi kaikki penkit pehmustettiin 4 cm paksuisella vaahtomuovilla ja päällystettiin punaisella plyysikankaalla. Samalla penkit ja osa sisäseinät myös uudelleen maalattiin. (1975 akustiikan parannu, seurakunnan arkisto) Voi olla, että tämän työn yhteydessä alttarikaiteen pehmusteen kangas vaihdettiin uudelleen punaiseksi.

1980-1981

Seuraava suuri remontti 1937 tehtyjen töiden jälkeen toteutettiin vuosina 1980-1981. Silloin tehtiin sekä sisätilojen peruskorjauksia että pohjaratkaisun muutoksia, sekä julkisivujen korjaustöitä. Sisätiloissa kuoriosaa suurennettiin entisestään, ja tämän seurauksena edessä olevat penkkirivit poistettiin. Kirkon eteiseen, urkuparvekkeen alle, rakennettiin odotus- ja saniteettitilat. Lisäksi sakastissa tehtiin saneeraustöitä, kellonsoitto ja kynttiläkruunut sähköistettiin, ja asennettiin uudet äänentoisto-, nauhoitus- ja huonokuuloisten laitteet. Välikatto tiivistettiin puhallusvillalla.

Julkisivut rapattiin tässä remontissa alkuperäiseen valkoiseen sävyyn.

1990-1999

Sekä, tiilikatto joka laitettiin suuremonttissa 1937, että vanha paanukatto tiilikaton alla purettiin ja kirkko katettiin kuparilla. (Vaasan Läänin Kirkot (1988) s. 160)(<https://www.vahankyronseurakunta.fi/kirkko-ja-tilat/vahankyron-kirkko/historiaa-ja-kuvia>) Samalla tehtiin muutoksia savupiippuihin, syöksyputket korjattiin ja vinttiilaan tehtiin ratkaisuja ilmanvaihtoa varten.

Vuonna 1999 urut korjattiin perusteellisesti.

2002-2007

Pinnallinen sisäremontti tehtiin vuonna 2002. Penkit poistettiin ja korjattiin perusteellisesti ja sisäpinnat sekä ulkopinnat korjattiin. Kirkon ulkoseinät maalattiin viimeisenä 2007.



Kirkkopiha vuoden 1937 ennen, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto



1990 Kirkon kattaminen, lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



Vähäkyrön kirkko 1898, Kuvaaja C. Ganderup Lähde: Finna.fi, Museovirasto



Vähäkyrön kirkko 1960 Lähde: Facebook-ryhmä Vähäkyrön Vanhat Valokuvat, Pentti Ihmäki

3.3 1937: Kirkon remontti ja tornin rakentaminen

Vuonna 1933 Vähäkyrön seurakunnassa päätettiin kirkonkokouksessa tehdä perusteellinen korjaus kirkossa. Etelä-Pohjanmaan Maanviljelysseurasta pyydettiin rakennusmestari F. V. Rekola suunnittelijaksi. Rekolan ehdotus hyväksyttiin maaliskuussa 1935, ja varsinainen rakennustoimikunta valittiin, jolloin kirkkoherra J. K. Saarento tuli sen puheenjohtajaksi. Suunniteltu remontti laajeni entisestään. Rakennusmestari Juho Lehtolan Vaasasta kutsui avukseen, ja työ oli suunniteltu toteutettavaksi vuoden 1937 aikana. Urakoitsijan edustajana työmaalla toimi rakennusmestari Paavo Räihä, ja töiden valvojaksi kutsuttiin rakennusmestari A. O. Pietilä Ilmajoelta.

Kirkkotorni

Vähäkyröläiset olivat tyytyväisiä kirkkoonsa, eivätkä suuttuneet, vaikka siinä ei ollut tornia. Kuitenkin on kerrottu, että ulkopaikkakuntalaiset kiusoittelivat vähäkyröläisiä tornittomasta kirkosta. Vaikka tornin rakentaminen ei alun perin kuulunut urakkasopimukseen, toiveet tornin lisäämisestä alkoivat vähitellen nousta esiin. Rakennustöiden aikana seurakunta tilasi arkkitehti Artturi Ortelalta piirustukset tornilliselle kirkolle.

Ortelan työselityksessä lukee: "Kattoratsastaja rakennetaan kirkon keskiosaan ullakolle aiemmin tehdyn ristiin menevän yksinkertaisen riippuansa sekä lisäksi neljän vaarnatun kaksinkertaisen riippuansa varaan." Torni rakennettiin kokonaan puusta. Kirkkotornin katto peitettiin kuparilevyllä, ja julkisivut saivat vaakasuuntainen puupaneelin, joka maalattiin valkoiseksi lyijyvalkoista sisältävällä öljyväriä, kuten koko kirkko. Kuitenkin Ortelan työselityksestä voi myös lukea, että "Ulkoseinät vuorataan ¾" insuliittilevyllä". Tämän tyyppinen puukuitulevy oli tuolloin uusi lämpöeristysmateriaali, jota ei edes maalattuna sopinut käyttää ulkoseinissä. Tämän suunnitteluvirheen vuoksi uusi kirkkotorni sai nopeasti kosteusongelmia. Virhe korjattiin kuitenkin pian

Lattia

Koko permanto uusittiin: vanha puulattia purettiin kokonaan ja uusi lattia valettiin betonista.

Luultavasti betoniporras urkulehterin on myös rakennettu samalla aikaan. Päällimmäiseksi tiivistettiin juntattu sorakerros. Tämän sorakerroksen päälle valettiin noin 7 cm paksu betonikerros, jonka sekoitussuhde oli joko 1:5:5 (sementtiä, soraa ja sepeliä) tai 1:7 (sementtiä ja soraa). Valun aikana betonin sisään asennettiin vahvikkeeksi ristikko, joka muodosti 40 cm kokoiset ruudut.

Kun alusbetoni oli kuivunut, sen pinta käsiteltiin kahteen kertaan kuumaa asfalttipikeä käyttäen. Myös seinät pinnoitettiin pikeämällä jalkalistan yläsyryn korkeudelle asti.

Eristyksen päälle valettiin hyvin tiivistetty päällysbetoni, jonka paksuus oli noin 4 cm ja sekoitussuhde 1:3 (sementtiä ja hiekkaa). Myös tämän betonikerroksen sisään asennettiin valun aikana samanlaiset ¼" raudasta tehdyt rautaristikot kuin aiemmin mainittu.



Tornin huippua rakennetaan kirkkopihassa 1937, Takana Arvo Jaaksi, Vas. Reino Välimaa, oik Jaakko Lehtiö Lähde: Vähäkyrön seurakunnan arkisto



Tornin rakentaminen 1937, Vas. Paavo Räihä, Otto Lehtonen, Heikki Tammeslehto, A.O. Pietilä ja Reino Välimaa

Kun lattia oli uusittu, kaikki kirkon penkit purettiin ja uudet penkit hankittiin. Uudet penkit asennettiin lattialle puulankun betonissan avulla.

(Työselitys_Vähäkyrön kirkon korjaustöitä varten)

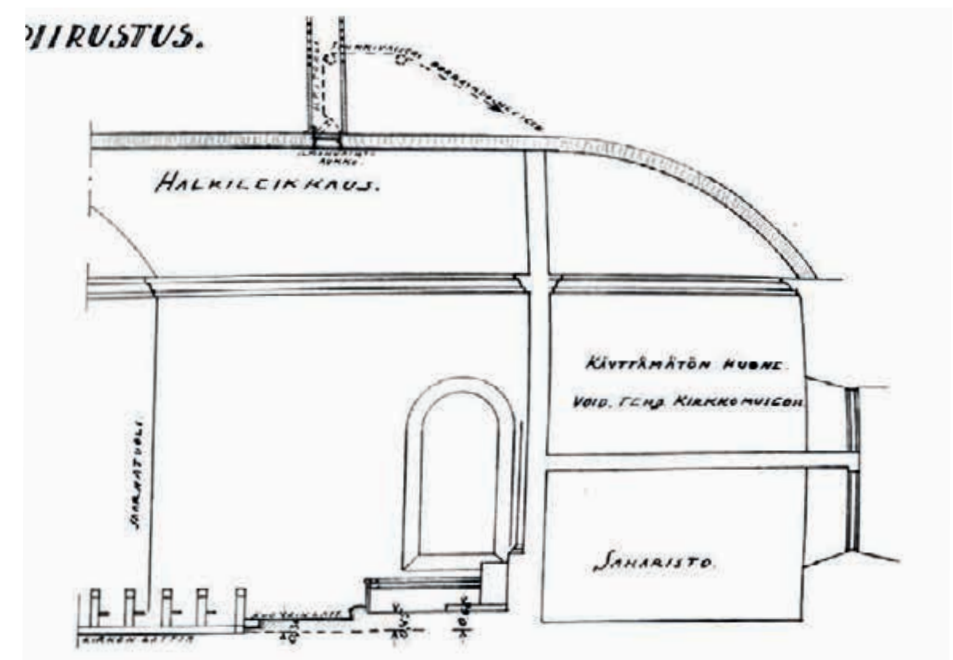
Altari ja kuoriosaa

Altaria ja kuoriosaa suurennettiin, minkä vuoksi pari penkkiriviä poistettiin. Samalla kuoriosaa nostettiin parikymmentä senttimetriä. Tämän takia ovia sakaristoon ja porrashuoneeseen siirrettiin ylemmäs, ja niiden eteen rakennettiin pieni askelma. Kuoriosan kaiteet otettiin uudelleen käyttöön, ja alttari sai uudet kaiteet sekä laajennettiin. Työselityksessä lukee myös, että papinpenkki siirretään, mutta luultavasti se poistettiin tässä yhteydessä.

Altтарin kaide korjattiin kokonaan, ja vanha alttarikaide säilytettiin. Se on yhä säilyssä kirkon ullakolla.

Uudesta alttarikaiteesta tehtiin suurempi, ja se sai pehmeän toppauksen punaisella kankaalla.

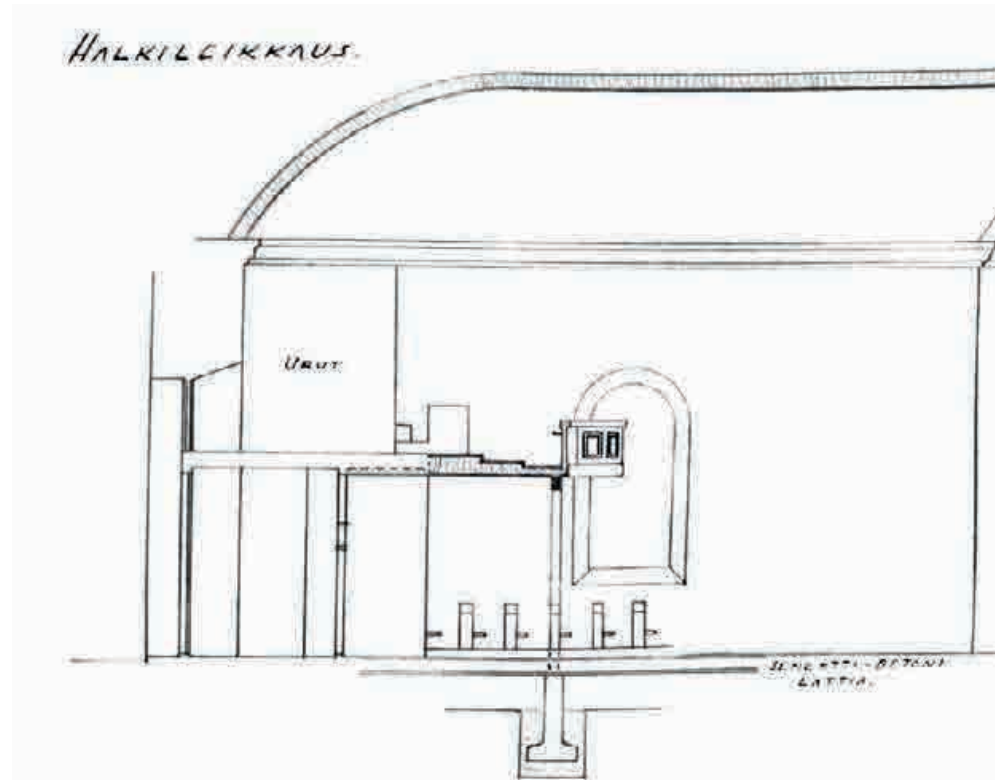
(Työselitys_Vähäkyrön kirkon korjaustöitä varten)



Altтарin suurennuspiirustus 1935 F.V: Rekola, Lähde: Kansallisarkisto

Urkulehterin suurennus

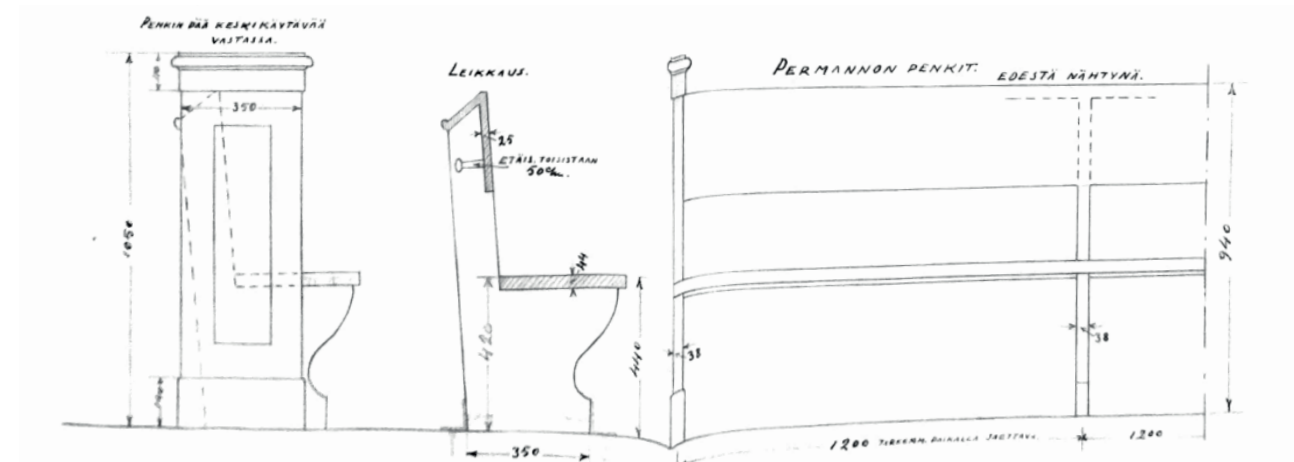
Remontin yhteydessä urkulehteri suurennettiin 2.6m kirkkosaliin päin. Lehterin uudelle osalle rakennettiin kantavat 7x7" puupilarit hylätystä puusta. Pilarit perustettiin betoniperustuksille. Työselitystä lukee että: "Niille tehdään hyvät kestävät ja liikkumattomat perustukset maasta asti, kuivamalla maata, jonka pohjalle asetetaan juntattu sorakerros, sekä itse perustus valetaan betonista. Betonin ja puutolpan välille asetetaan asfaltti pikieristys". Pilaroiden päälle asetettiin 7x9" höylytty parru, joka kiinnitettiin seinäsyvennykseen. Seinässä oleva osa parrusta vuorattiin tervapahvilla ja seinä korjattiin muuramalla ja rappaamalla. Parrun päälle asetettiin 6x7" niskaset toisinpäinlepäämään tiiliseinän päälle n.75cm välein. Lehterin näkyvä osa alapuolelta vuorattiin höylytyillä 3/4x4" ponttilaudoilla. Urkulehterin vanha kaide käytettiin uudelleen, mutta keskellä oleva kaareva osa poistettiin. (Työselitys_Vähänkyrön kirkon korjaustöitä varten)



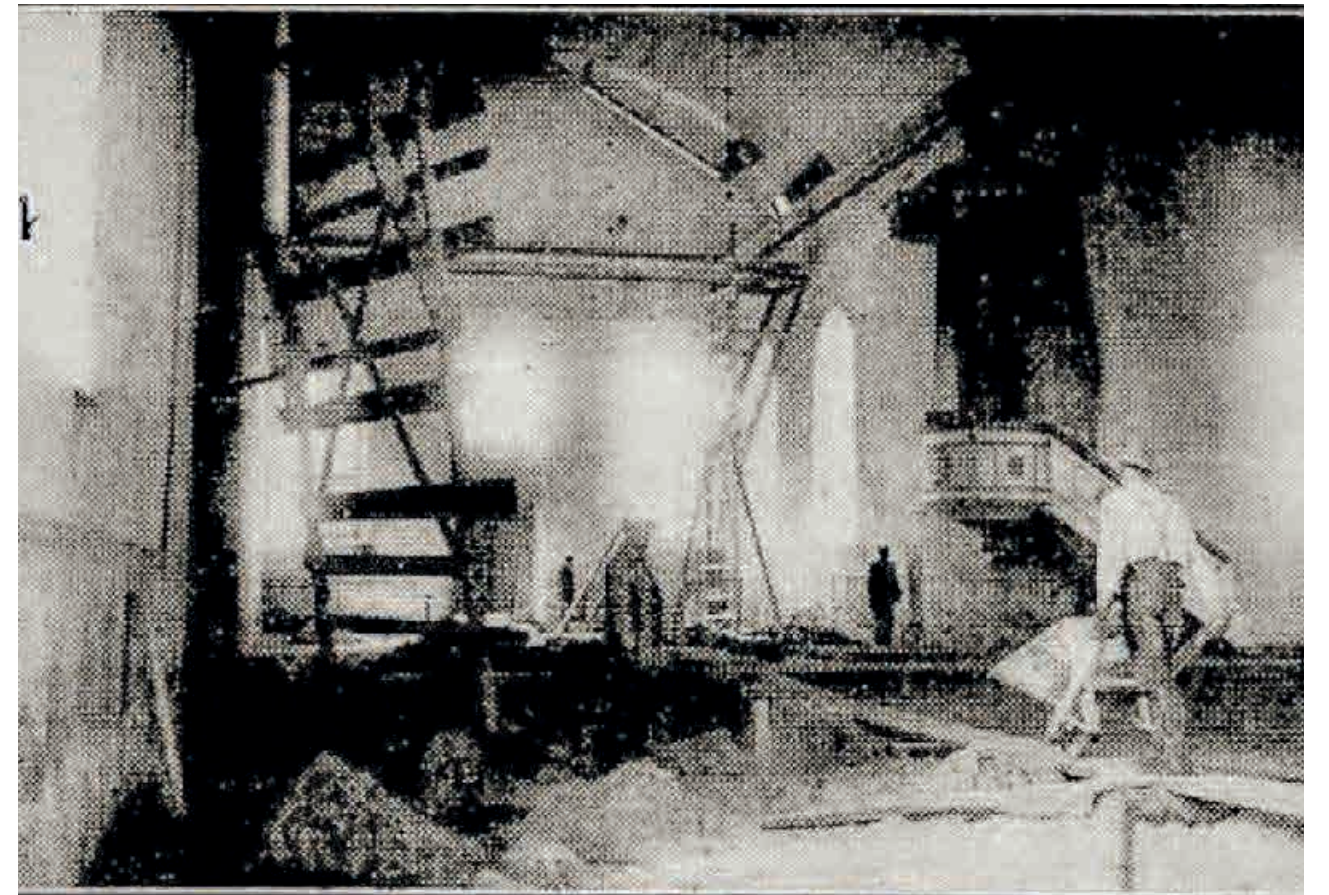
Urkulehterin suurennuspiirustus 1935 F.V: Rekola, Lähde: Kansallisarkisto

Penkit

Uudet penkit tehtiin mäntynystä. Uudet penkkirivit sijoitettiin siten, että kirkkosalissa on sekä keskikäytävä että sivukäytävät seinien vierellä. Penkit kiinnitettiin kulmaraudoilla tervattuihin 2x6" lankkuihin, jotka oli asetettu valubetonilattiaan. Arkistosta löytyy myös urkuparvekkeen penkkiinrustukset, mutta niitä ei koskaan toteutettu. (Työselitys_Vähänkyrön kirkon korjaustöitä varten)



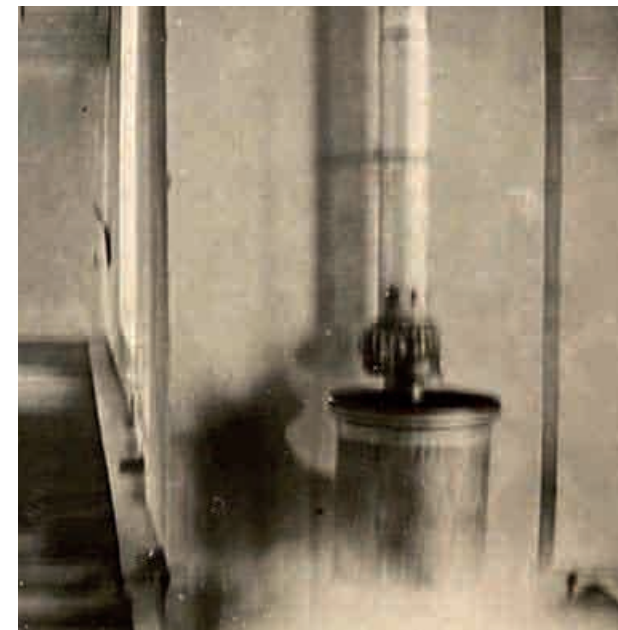
Penkkiinrustus 1937, F.V. Rekola, Lähde: Kansallisarkisto



Kirkon suurremontti 1937, vanha puulattia purettiin Lähde: 26.05.1937 Vaasa no 138 - Sanomalehdet - Digitaaliset aineistot - Kansalliskirjasto

Kaminat

Kirkkosalissa olevat kamiinat (4kpl) kunnostettiin ja käytettiin uudelleen. Kamiinoille tehtiin muuraamalla tiilistä sivupielet. Lisäksi muurattiin savupiippu niin, että välikaton kohdalla seinämää vahvistettiin tarpeeksi pelti- ja hiekkakerroksella. (Työselitys_Vähänkyrön kirkon korjaustöitä varten) Remontin yhteydessä kamiinat siirrettiin nykyisille paikoilleen, mutta lähteistä ei käy ilmi tarkempia tietoja tästä muutoksesta. Muutos on kuitenkin havaittavissa vertailemalla vanhoja piirustuksia ja valokuvia nykytilanteeseen. Lisäksi kuvista on nähtävissä, että ennen vuotta 1937 kamiinat eivät olleet samanlaisia kuin nykyiset. On mahdollista, että ne vaihdettiin uusiin peruskorjauksen yhteydessä tai jo aiemmin, mutta tästä ei ole varmaa tietoa.



Kirkkosalin kamina 1937 ennen , Lähde: Facebookryhmä, Vähänkyrön vanhat valokuvat



Kirkkosalin kamina 2025, Lähde: NAC arkkitehdit

Kirkkosalissa tehtiin paljon muutoksia. Altaria, kuoriosaa ja urkulehteriä suurennettiin, saarnastuolin portaaseen ja kattoon tehtiin muutoksia, penkit uusittiin, ja kaikki kalusteet, kaiteet, ovet sekä muut kiinteät osat maalattiin tummanruskealla värisävyllä, mikä muutt kirkkosalin tyyliä ja tunnelmaa. Kamiinat siirrettiin, ja seinävalaisimet asennettiin. Joitakin ovia myös vaihdettiin, sekä ulko- että sisäovia, ja pari ulko-ovea vaihdettiin ikkunoiksi..



Peitetty ikkunat alttarin takatilasta Lähde: NAC arkkitehdit



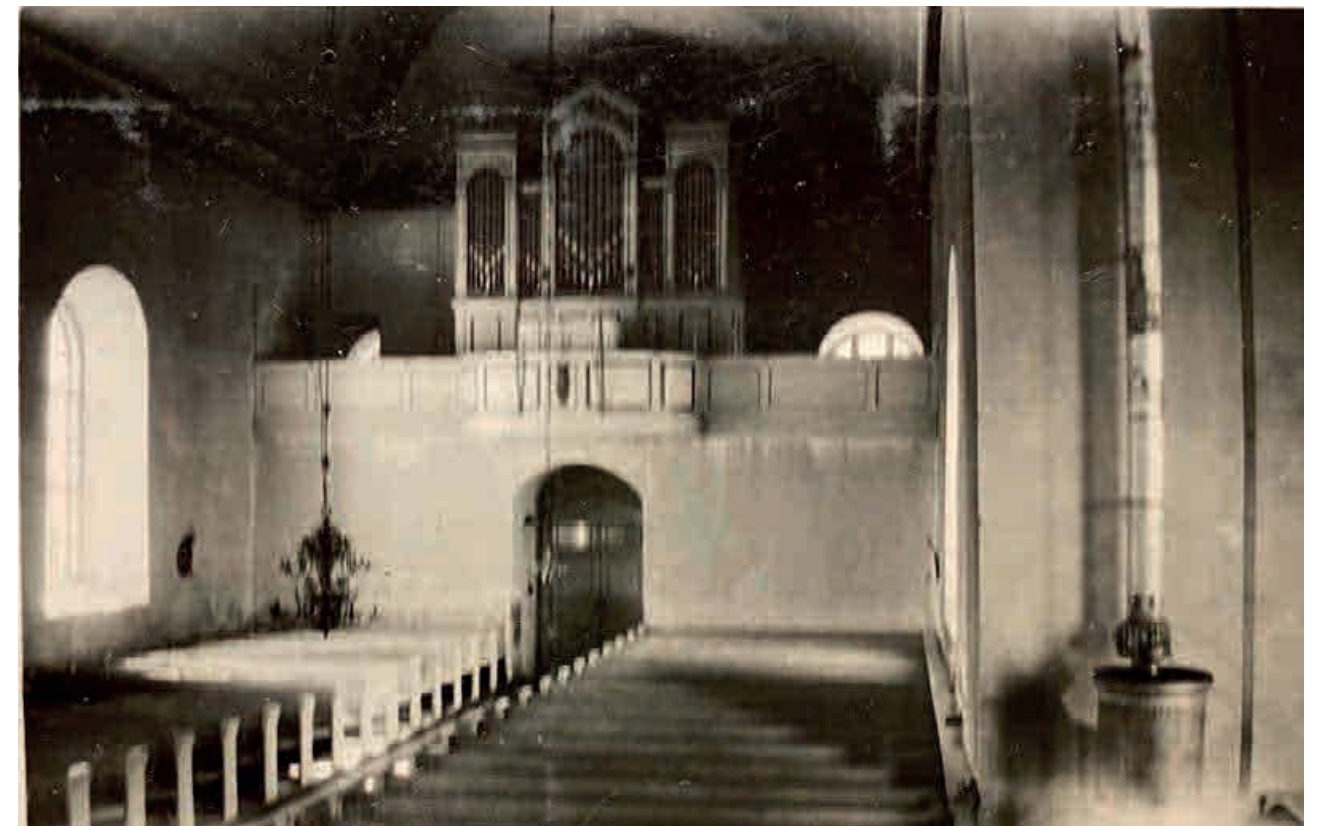
Vähänkyrön kirkko ennen remontti 1937, Kuvaaja ei tiedota Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

1. Kuoriosan suurennus
2. Alttarilla uusittu kaiteet ja suurennettu
3. Ovet uusittu ja nostettu
4. Uudet penkit tummaruskeassa sävyssä
5. Altaritaulun kehys maalattu tummaaksi
6. Ikkunat takahuoneeseen peitetty ja seinäkello poistettu



Vähänkyrön kirkko remontin jälkeen kuvaaja ei tiedota Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

7. Uusi betonilattia valettiin
8. Saarnastuolin katto masennettiin
9. Saarnastuoli sai pilari
10. Välikatto ja sisäkatto uusittiin
11. Sisäpinnat maalattu
12. Papinpenkki poistettu
13. Portaat lyhennetty ja kaiteen koristeet poistettu



Vähänkyrön kirkko remontin ennen, tarkka vuosi ja kuvaaja ei ole tiedossa, Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön vanhat valokuvat, Helena Thuneberg



Vähänkyrön kirkko remontin jälkeen, 1971 kuvaaja ei tiedota Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

13. Urkulehterin suurennus ja osittain uusi kaide
14. Kaminat siirretty (ja vaihtettu?)
15. Ovi vaihtettu ja siirretty
16. Uudet seinävalaisimet
17. Seinävierikäytävät

3.4 Julkisivujen muutokset ja materiaalit

Vähänkyrön kirkon alkuperäinen suunnitelma on selkeästi uusklassista kustavilaista tyyliä, jossa kaikki mitat ovat tarkasti toisiinsa suhteutettuja. Siksi torni oli tärkeä osa kirkon tasapainoista ulkonäköä (Lauri Jaakkola, Kuinka tornitoon kirkko sai tornin).

Julkisivun alkuperäinen väritus on valkoinen rappaus. Ikkunoiden karmit ja ovet olivat tummaruskeita. Vuoden 1937 peruskorjauksessa ulko-ovet on vaihdettu nykyisiin ja kaksi ovea läntisellä julkisivulla on poistettu ja vaihdettu ikkunoiksi. Sen jälkeen, sekä ovet, että ikkunoiden karmit on maalattu vaaleiksi. Vuosien 1966 ja 1981 välillä kirkko oli keltainen.

Kirkon ulkoseinällä on myös ollut seinävalaisimet, mutta ne on luultavasti poistettu, kun kirkko maalattiin vuonna 1981.

Julkisivun viimeisimmät korjaukset ovat vuosilta 2001 ja 2007.



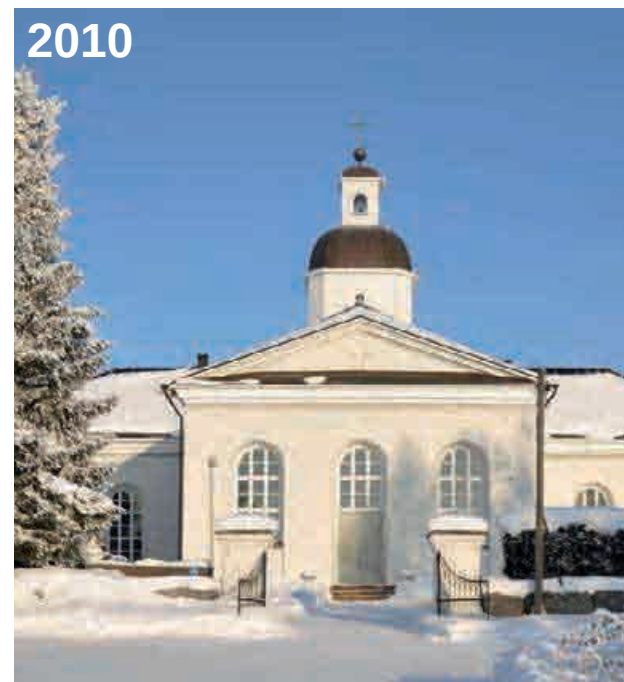
Vähänkyrön kirkko 1898, Kuvaaja C. Ganderup
Lähde: Finna.fi, Museovirasto



Vähänkyrön kirkko 1937 Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön Vanhat Valokuvat, Seija Eveli



Vähänkyrön kirkko 1970-luvulla Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön Vanhat Valokuvat, Reijo Setula



Vähänkyrön kirkko 2019 Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön Vanhat Valokuvat, Reijo Setula



Vähänkyrön kirkko 2025 Lähde: NAC arkkitehdit

3.4 Julkisivujen muutokset ja materiaalit

Kirkon alkuperäinen kattomateriaali oli paanukatto. Se rakennettiin yhden savupiipun mukaan, joka kuului sakastin lämmityskamiinaan. Myöhemmin, vuonna 1905, hankittiin neljä lämmityskamiinaa kirkkosaliin, mikä johti katon muutokseen, kun uudet savupiiput rakennettiin. Vuonna 1937 kirkkotorni rakennettiin ja vanha paanukatto peitettiin uudella tiilikatolla. Osa vanhasta paanukatosta on vielä tänäänkin näkyvissä kirkkotornin porrashuoneessa.



Vähäkyrön kirkko ennen 1937 Lähde: Vähäkyrön seurakunnan arkisto



Vähäkyrön kirkko 1979-1990 Lähde: Vähäkyrön seurakunnan arkisto



Vanha paanukatto Vähäkyrön kirkon tornissa, Lähde: Vähäkyrön seurakunnan arkisto



Vähäkyrön kirkko 1990 Lähde: Vähäkyrön seurakunnan arkisto

3.4 Julkisivujen muutokset ja materiaalit

1990 tiilikatto ja vanha paanukatto purettiin ja laitettiin uusi kuparikatto. Samalla myös savupiiput purettiin yhden metrin korkeuteen ja piippujen käyttötarkoitus muutettiin ullakon tuuletuksen poistokanaviksi. Tornin alkuperäinen kuparikatto uusittiin myös.



Kattaminen 1990 Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



Kattaminen 1990, paanukaton purettaminen Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



Kirkkotornin Kattaminen 1990 Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



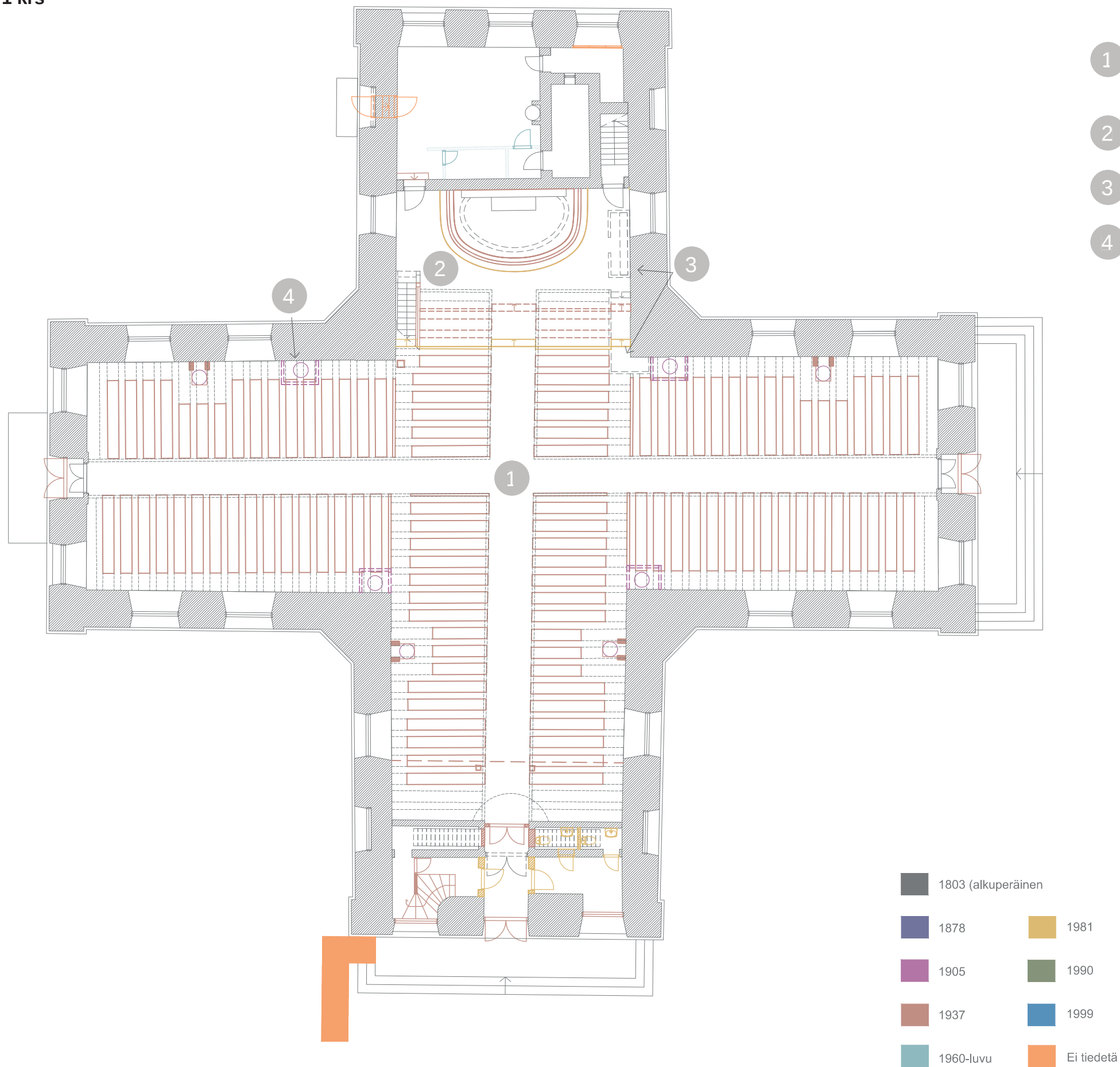
Kirkkotornissa 1990 Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



Vähänkyrön kirkko 2019 Lähde: Facebook-ryhmä, Vähänkyrön Vanhat valokuvat, Heikki Latvala

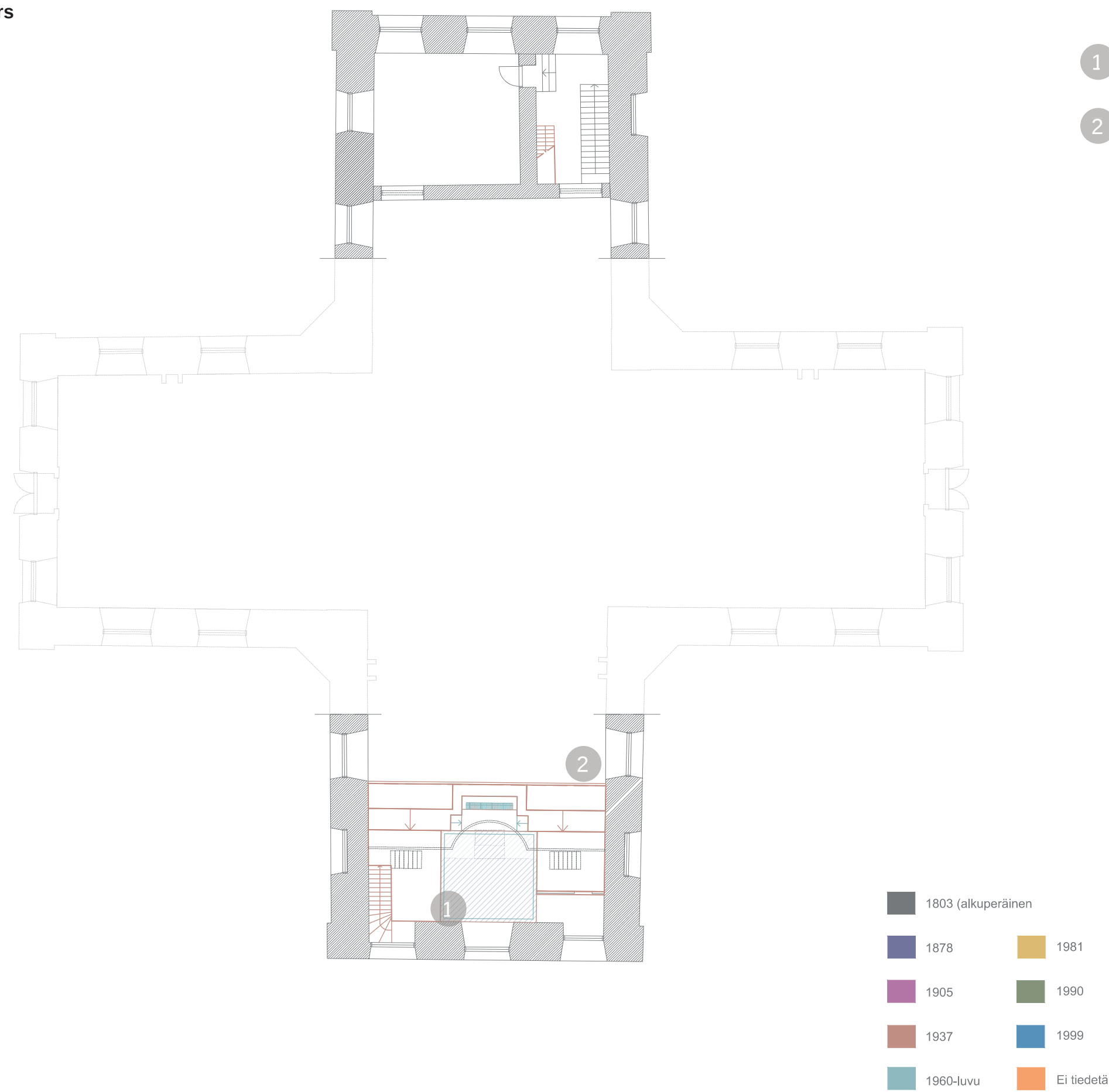
Tornia, joka rakennettiin vuonna 1937 Artturi Ortelan piirustuksen mukaan, on Ortela itse kutsunut "kattoratsastajaksi" sen takia, että tornissa ei ollut kelloja. Torni rakennettiin täysin kirkon näkyvyyden lisäämiseksi. Kirkkotornin julkisivut on kunnostettu vuonna 1981 ja katto uusitettu vuonna 1990.

3.5 Kronologiset pohjapiirustukset
1 krs



3.5 Kronologiset pohjapiirustukset

2 krs

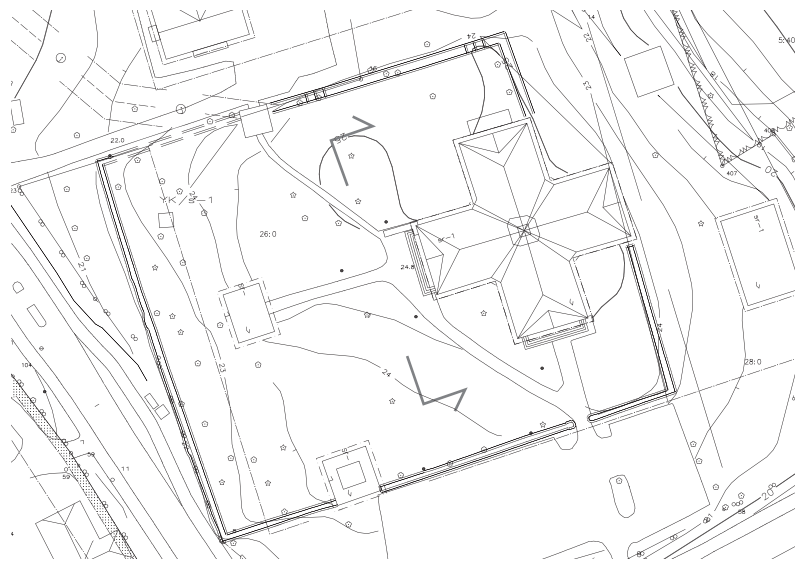


3.6 Kronologiset Julkisivupiirustukset

Julkisivu Länteen

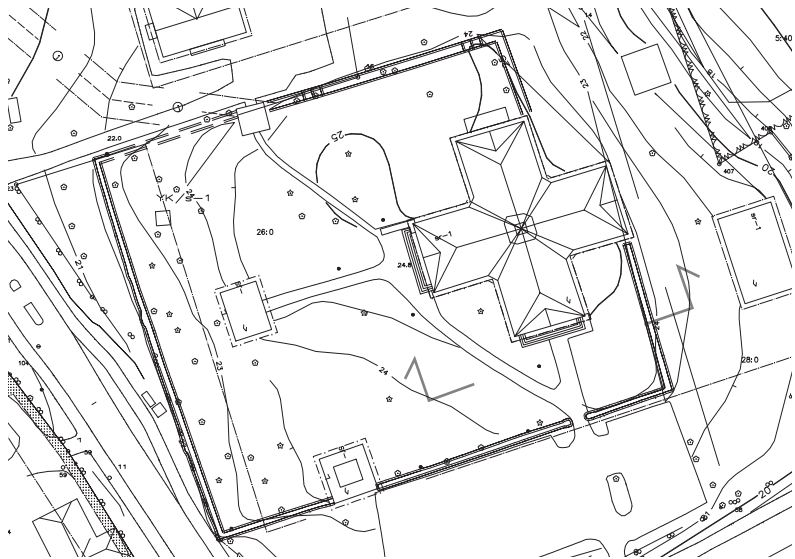
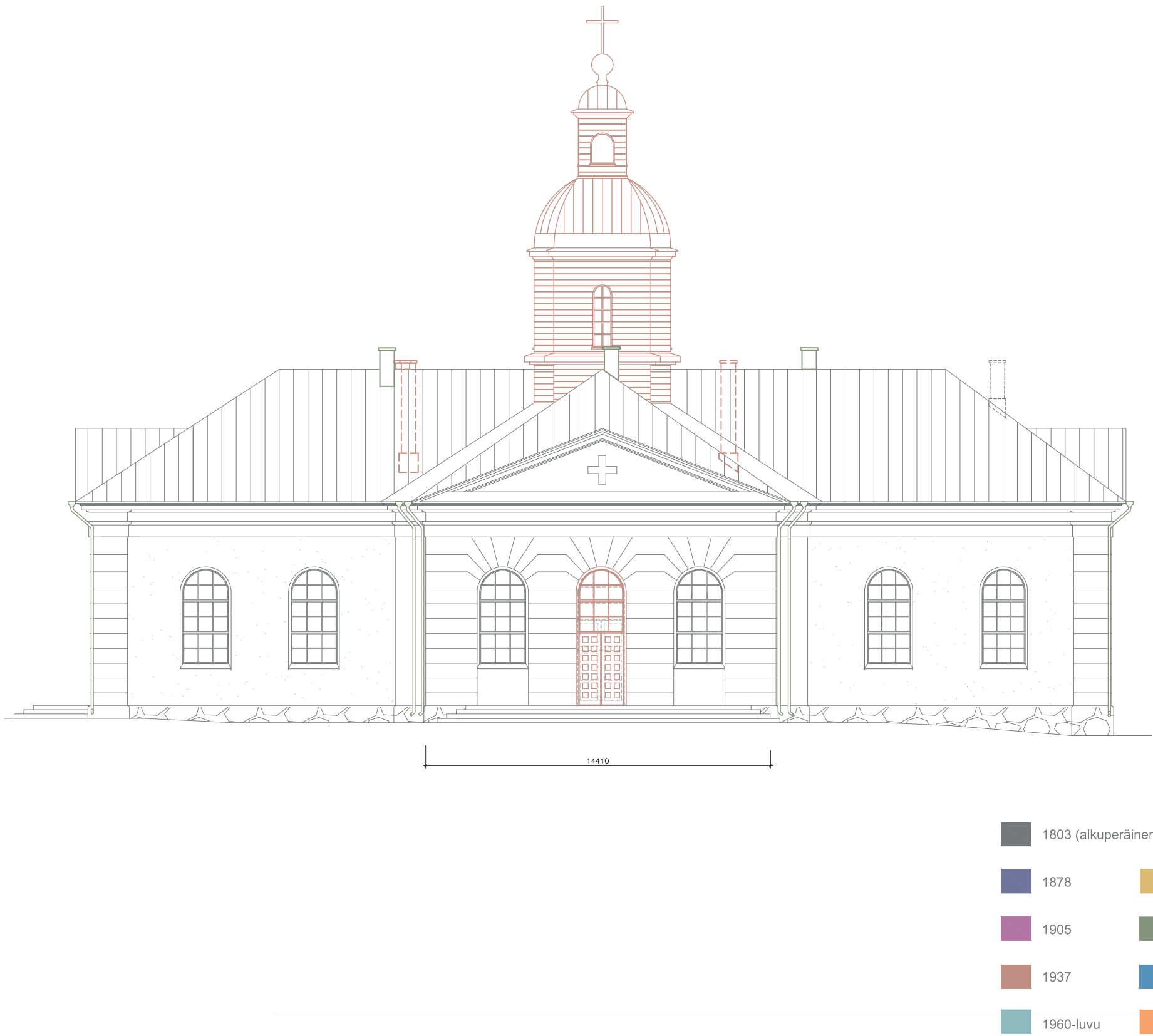


- 1 Sokkeli on ulkopuolella luonnonkivilatomusta ja sisäpuolella umpimuurattua tiiltä. Sokkelin ja ulkoseinän rajakohtaan on valettu betonikallistus (1937?)
- 2 Kirkon ulkoseinät ovat massiivisia, valkoiseksi rapattuja kivimuureja, pääosin graniittikiveä ja osittain poltettua tiiltä. Vuosina 1966–1981 kirkon julkisivut olivat keltaiset. Ulkoseinät maalattiin 2007 Kivisil maalilla.
- 3 Alun perin kirkossa oli paanukatto. Vuonna 1937, kellotornin rakentamisen yhteydessä, tämä katto vaihdettiin punaiseksi tiilikatoksi. Vuonna 1990 tiilikatto ja paanukatto purettiin laitettiin uusi kuparikatto, joka on kirkon nykyinen katto. Kirkkotornilla on aina ollut musta kuparikatto.
- 4 Kirkkotorni on puurakenteinen, ja sen julkisivua peittää vaakasuuntainen, valkoiseksi maalattu puupaneeli. Tornin paneelaus uusittu 1981 ja maalattu 2007.
- 5 Ikkunoiden alkuperäinen väri on tummanruskea. Vuonna 1937 kaksi ovea läntisen julkisivulla korjattiin ikkunoihin, ja muu ikkunat varustettiin. Vuonna 1966 ne maalattiin valkoisiksi julkisivuremontin yhteydessä. 2001 ikkunat korjattiin ja maalattiin taas julkisivuremontin yhteydessä.
- 6 Kirkon ulko-ovet vaihdettiin vuonna 1937 nykyisiin oviin. Alun perin ovet olivat tummanruskeat, mutta ne maalattiin vaaleanharmaiksi vuoden 2001 julkisivuremontin yhteydessä.
- 7 Alun perin kirkossa oli vain yksi savupiippu, joka kuului sakastin kamiinaan. Kun kirkkosaliin asennettiin vuonna 1905 neljä kamiinaa, rakennettiin myös neljä uutta savupiippua. Kamiinoiden sijaintia luultavasti muutettiin vuoden 1937 remontin yhteydessä, minkä vuoksi alkuperäinen savupiippujen sijoituspaikka ei ole tarkka tiedossa. Vuonna 1937 rakennettiin uudet punatiiliset savupiiput, jotka otettiin katon korjauksen jälkeen vuonna 1990 uudelleen käyttöön ullakkotilan ilmanvaihdossa.
- 8 Syöksytorvet on tehty kuparista, ja ne asennettiin vuonna 1990 katon remontin yhteydessä. Paikka on sama kuin aiemmilla syöksytorveilla.
- 9 Luonnonkiviporras on alkuperäinen. Luiskan asennusajankohta on epäselvä.



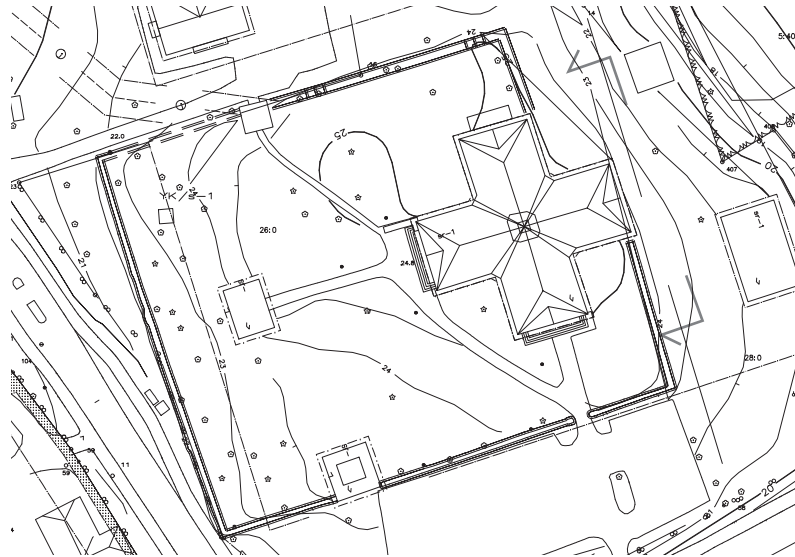
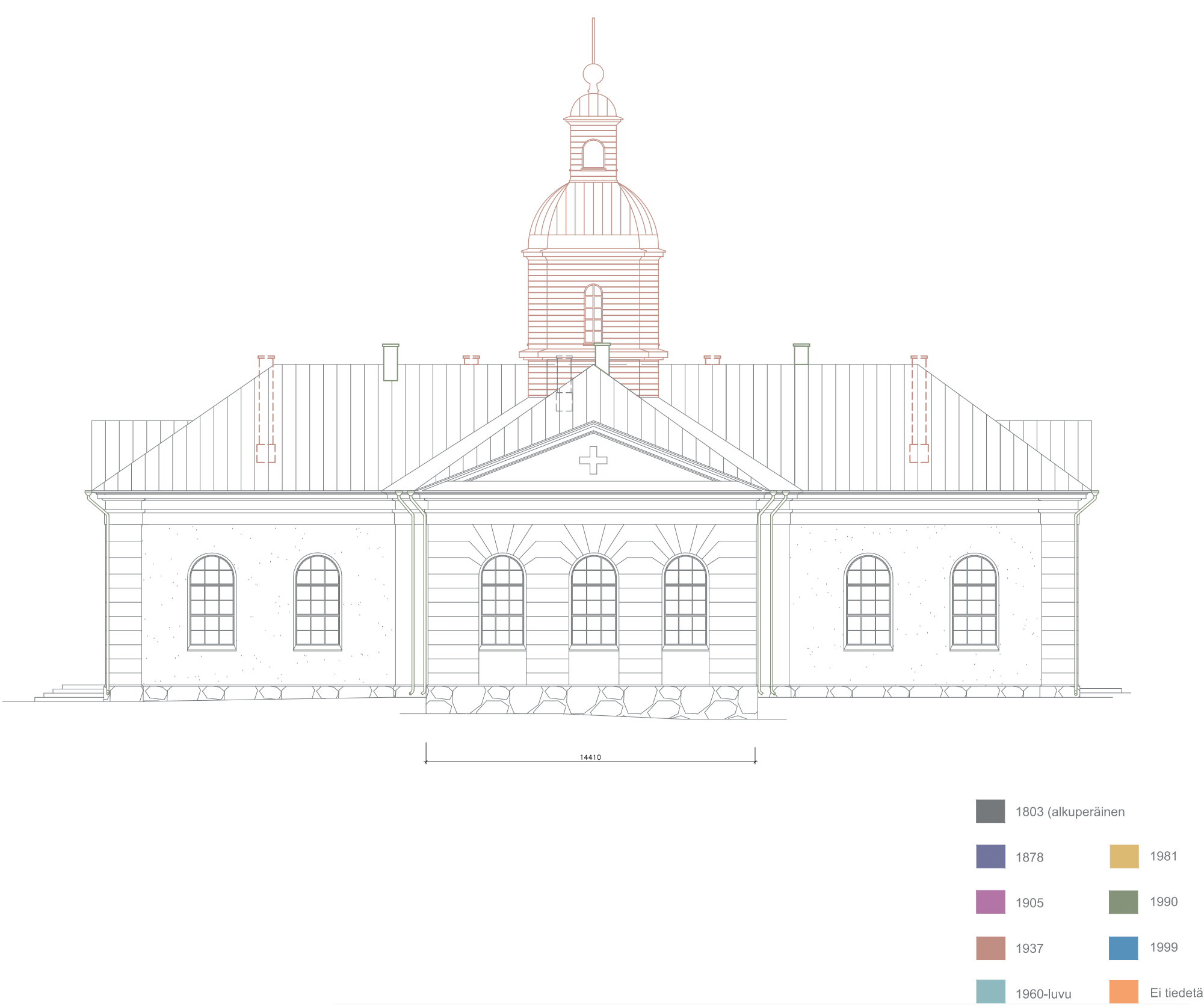
3.6 Kronologiset julkisivupiirustukset

Julkisivu etelään



3.6 Kronologiset julkisivupiirustukset

Julkisivu Itään



3.6 Kronologiset julkisivupiirustukset

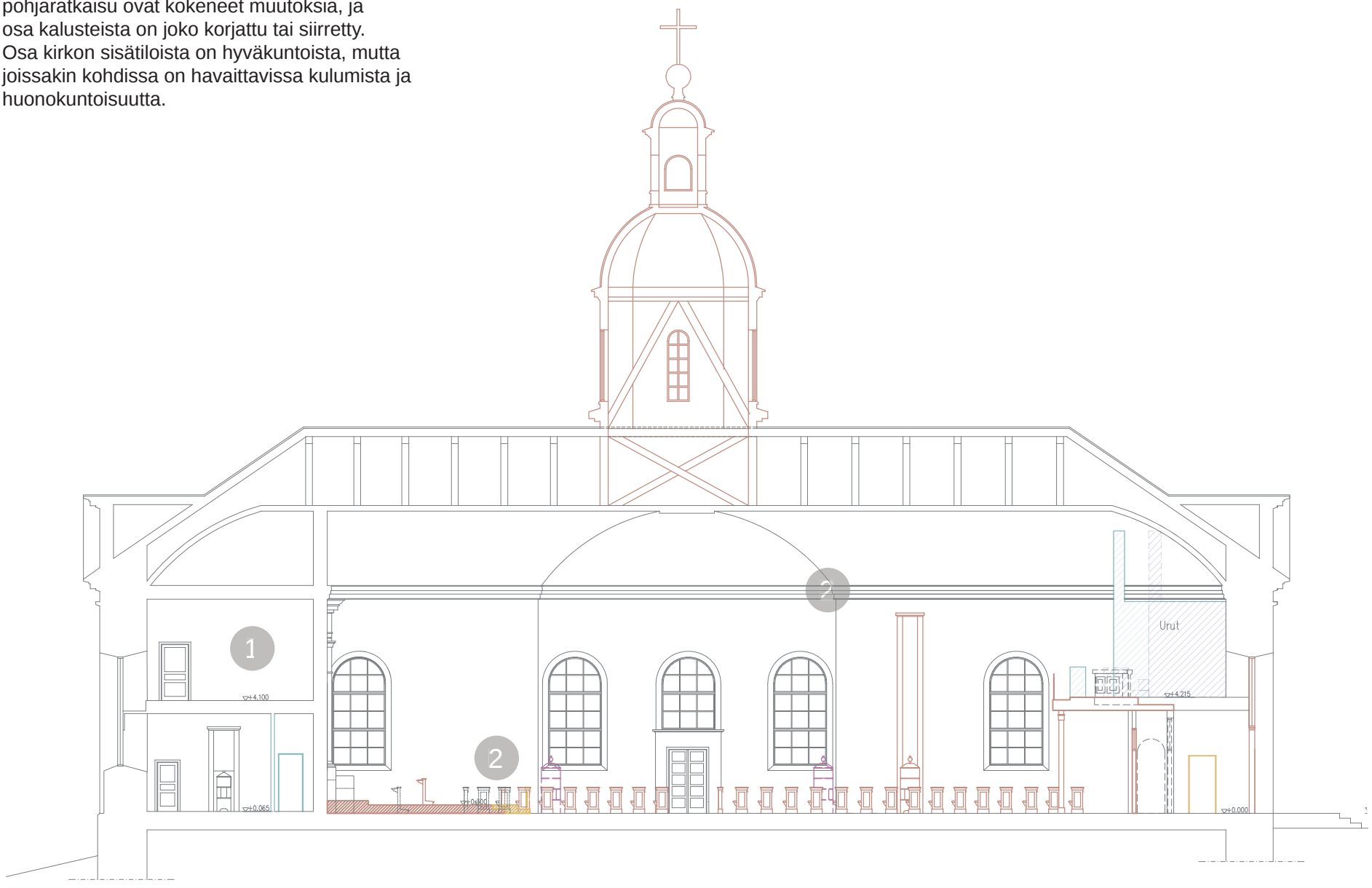
Julkisivu Pohjoiseen



4 SISÄTILOJEN MUUTOSVAIHEET JA NYKYTILA

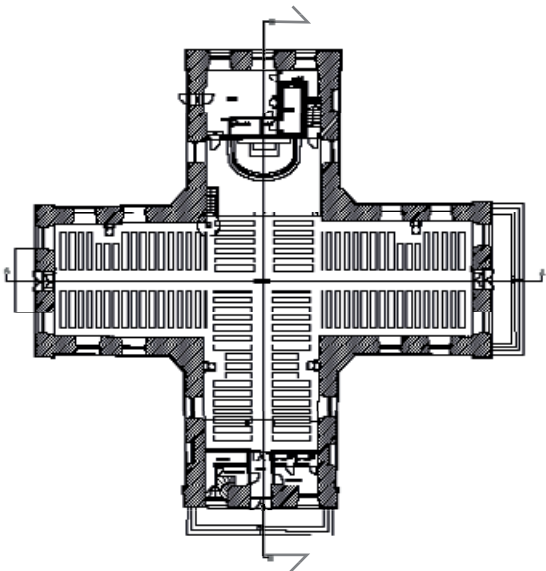
4.1 Kronologiset leikkaukset

Kirkon sisätilat ovat muuttuneet useita kertoja historian aikana. Sekä pintamateriaalit että pohjaratkaisu ovat kokeneet muutoksia, ja osa kalusteista on joko korjattu tai siirretty. Osa kirkon sisätiloista on hyväkuntoista, mutta joissakin kohdissa on havaittavissa kulumista ja huonokuntoisuutta.



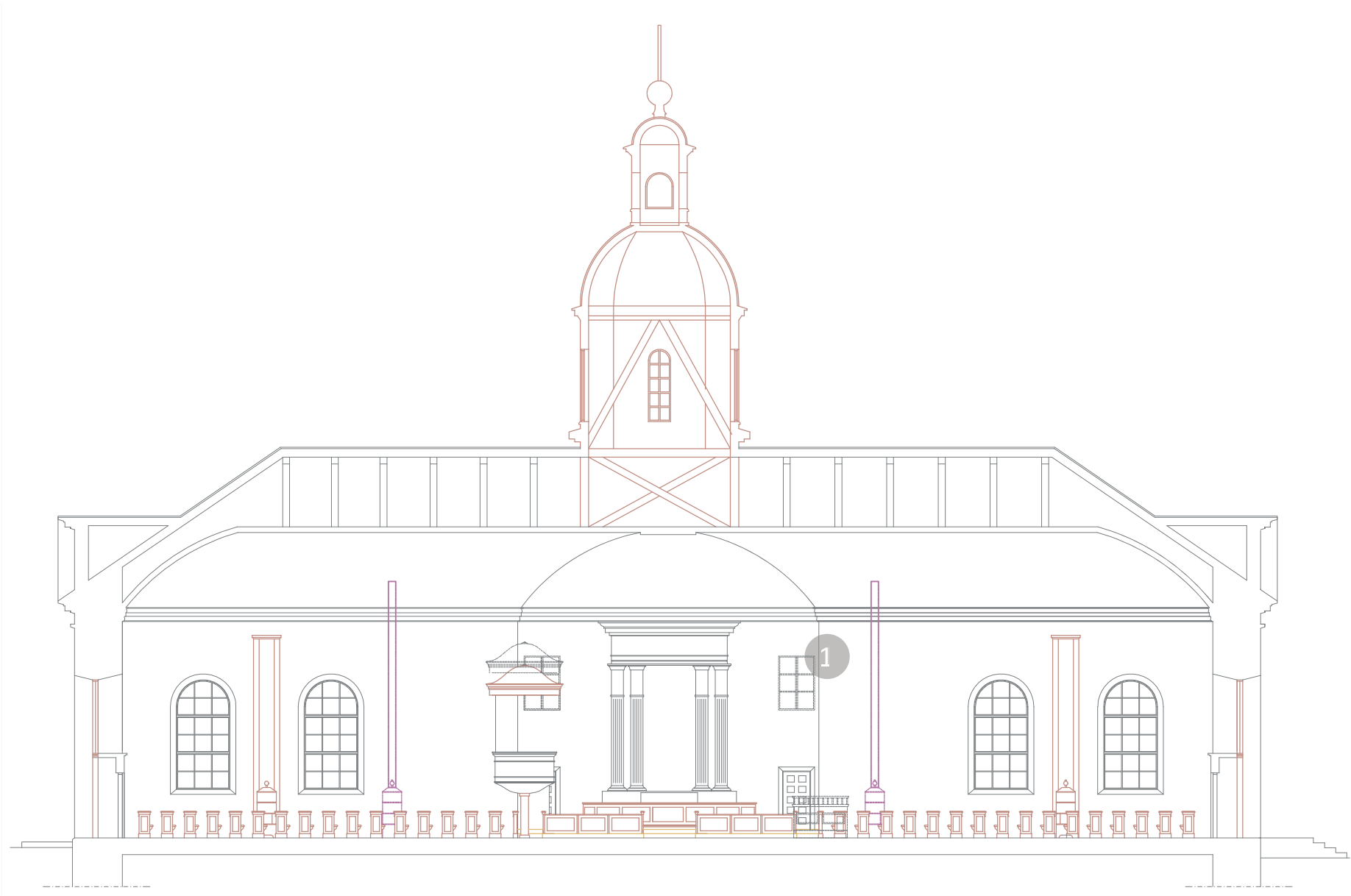
1803 (alkuperäinen)	
1878	1981
1905	1990
1937	1999
1960-luvu	Ei tiedetä

- 1 Sakastin yläpuolella oleva tila käytetään varastotilana. Sen alkuperäinen käyttö on epävarma, mutta se on luultavasti ollut luokkahuone.
- 2 Kuoriosan nostettiin ja laajennettiin sekä vuonna 1937 että vuonna 1981. Näiden muutosten yhteydessä poistettiin myös kolme penkkiriviä kirkkosalin edestä.
- 3 Sisäkatto kirkkosalissa on maalattu Enso-levyä ja seinät ovat suurin osan kalkkirapattu ja maalattu. Sisäpinnat korjattiin viimeistään vuonna 2002.

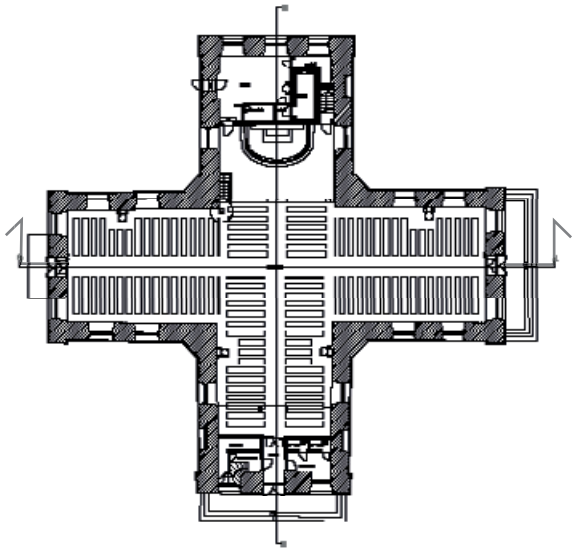


4.1 Kronologiset leikkaukset

1 Alttarin yläpuolella oleva ikkunat upotettiin 1937-remontin yhteydessä.



- | | |
|---------------------|------------|
| 1803 (alkuperäinen) | |
| 1878 | 1981 |
| 1905 | 1990 |
| 1937 | 1999 |
| 1960-luvu | Ei tiedetä |

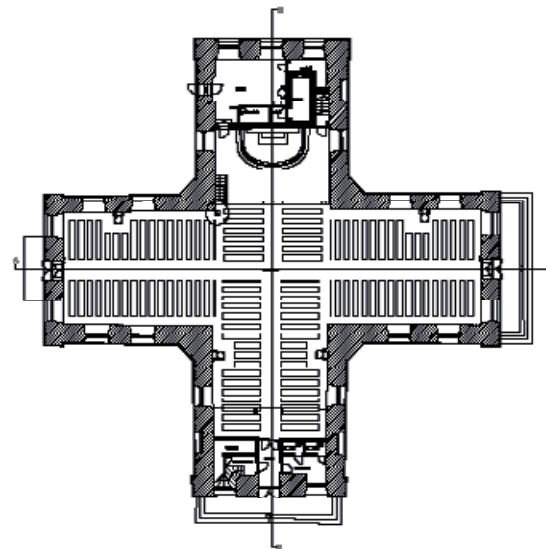


4 SISÄTILOJEN MUUTOSVAIHEET JA NYKYTILA

4.2 Pääsisäänkäynti, saniteettitilat ja porrashuone

Pääsisäänkäynti

Länteen suuntautunut ja urkuparvekkeen alla sijaitsee kirkon pääsisäänkäynti, josta on suora yhteys kirkkosaliin. Sen yhteydessä on eteinen, jossa alun perin oli vain porrashuone urkuparvekkeelle. Ennen vuoden 1937 remonttia eteisessä oli kahdet puuportaat, jotka sijaitsivat kirkon sisäänkäynnin molemmin puolin vastakkain. Remontin yhteydessä puuportaat poistettiin ja korvattiin betoniportilla, joiden sijaintia muutettiin alkuperäisestä. Nykyään eteisessä on myös varastotilaa sekä saniteettitilat, jotka rakennettiin vuonna 1980. Eteisen lattia on nykyisin maalattua betonia.



Pääsisäänkäynti, Lähde: NAC arkkitehdit

Odotushuone ja saniteettitilat

WC-tilojen etuhuone toimii myös odotus- ja pukeutumistilana. Etuhuoneen lattiapinta on vaaleanharmaata klinkkeriä, kun taas WC-tiloissa on muovimatto. Molemmissa tiloissa on puupaneloitu sekä seinät että sisäkatto. WC-tiloissa osa seinistä on myös maalattu.



Pukuhuone ja WC-tila, Lähde: NAC arkkitehdit

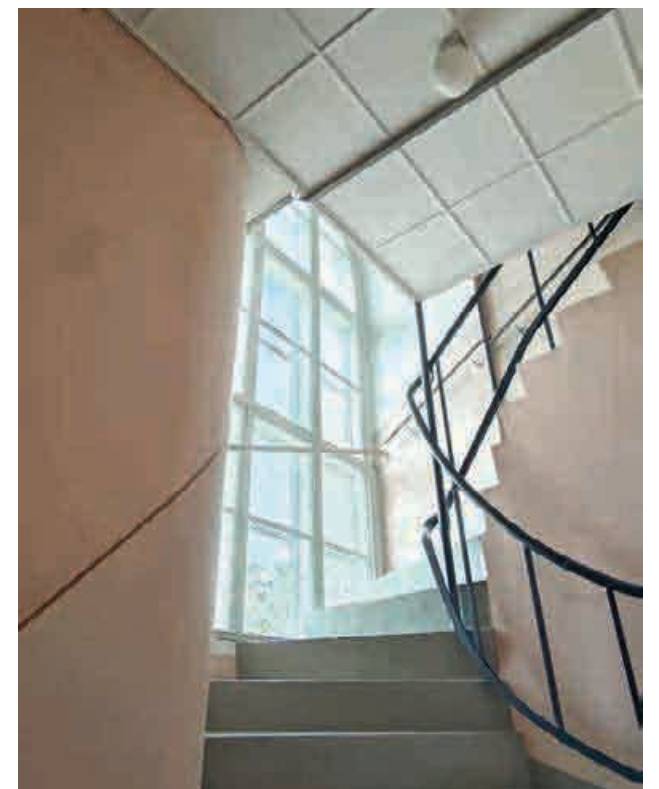


Urkulehterin porrashuone

Porrashuoneen seinäpinnat on kalkkimaalattu, ja lattia on maalattua betonia. Myös porras on maalattua betonia, ja se asennettiin vuonna 1937. Portaiden alla on lisäksi varastotila. Ei ole tarkkaa tietoa siitä, mihin tilaa käytettiin ennen kuin betoniportaat rakennettiin. Sisäkaton pinta on valkoinen maalattu levyjä.



Portaat urkulehteriin, Lähde: NAC arkkitehdit

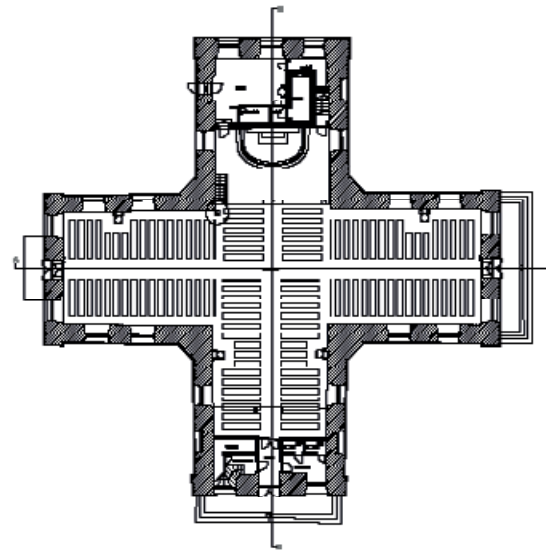


4.3 Kirkkosali

Kirkkosalin alkuperäinen lattia oli puulankku-lattia, mikä vuonna 1937 purettiin ja korjattiin nykyiselle lattialle. Nykyinen lattia on valettu ja maalattu betonia. Nykyään kirkkosalin lattiassa on myös punaiset matot. Kirkkosalin seinien pintarakenteet on suurimmaksi osaksi kalkkilaastilla.

Alkuperäinen sisäkatto on maalattua lautta, mikä on vielä näkyvä sakastissa. Nykyään kirkkosalin sisäkatto on maalattua Enso-levyä.

Kirkkosalin nykyiset penkit eivät ole alkuperäiset, vaikka ne hankittiin yhdessä vuoden 1937 remontin yhteydessä. Ennen vuotta 1937 kirkossa oli enemmän istumapaikkoja permannolla, mutta muutama penkkirivi poistettiin kuoriosan laajentamisen yhteydessä. Myös 1980-luvun remontissa poistettiin muutama penkkirivi, kun kuoriosaa laajennettiin edelleen. Penkit pehmustettiin vuonna 1975 akustiikan parantamiseksi. Kirkkosalissa on yhä akustiikkaongelmia, mikä johtuu luultavasti betonilattiasta.



Kirkkosali 2025, Lähde:



Kirkkosali 1899, Lähde: Finna.fi, Museovirasto



Penkit, Lähde: NAC Arkkitehdit



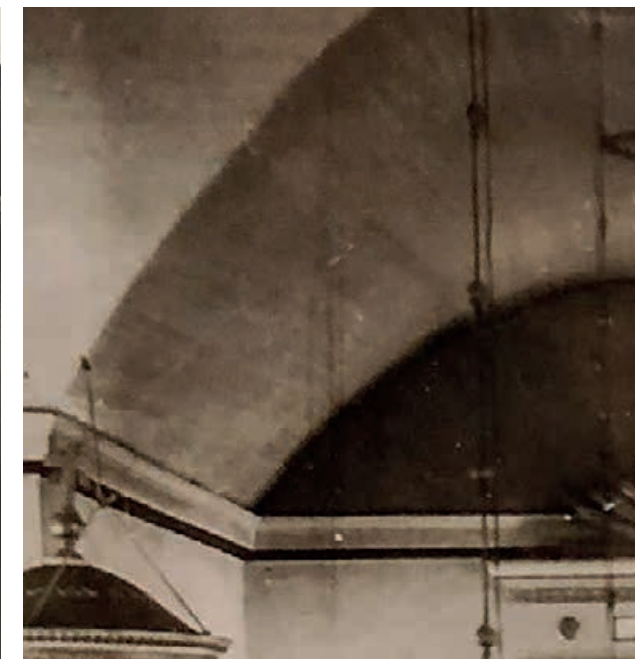
Penkit, Lähde: NAC Arkkitehdit



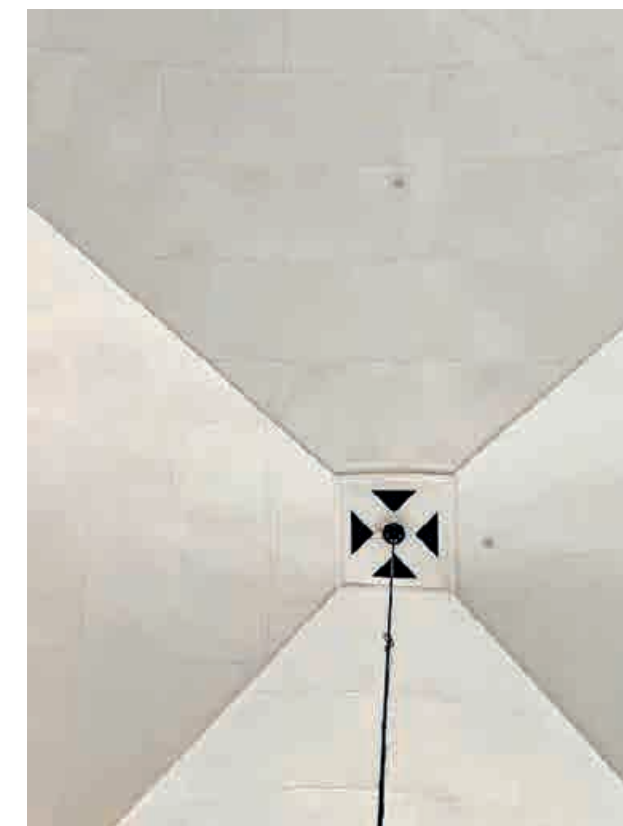
Penkit, Lähde: NAC Arkkitehdit



Alkuperäinen puulattia (1930 luvun alussa), Lähde: Vähänkyrön Seruakunnan arkisto



Alkuperäinen alakatto, Lähde: Vähänkyrön Seruakunnan arkisto

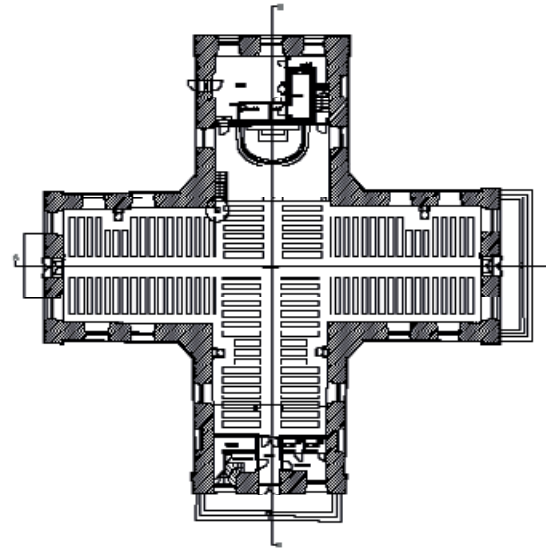


nykyinen alakatto, Lähde: NAC Arkkitehdit

4.4 Altari, kuoriossa ja saarnastuoli

Altari ja kuoriossa

Altari ja kuoriossa suurennettiin vuonna 1937, ja kuoriossa suurennettiin toisen kerran vuonna 1980. Vuonna 1937 koko kuoriosaa nostettiin 30 cm ja alttaria 45 cm. Altтарin kaide vaihdettiin myös tuolloin. Kuoriossa ja kirkkosalin lattia olivat alun perin samalla tasolla. Altтарin alkuperäinen sävy oli vaalea, mutta 1940-luvulla tumman ruskea, ennen kuin se maalattiin taas vaaleaksi. Vuoden 1937 ja 1980 kuoriosan suurennusten myötä kolme edessä olevaa penkkiriviä poistettiin



1930, ennen altarin suurennus, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto



1940-luvulla, altarin suurennuksen jälkeen, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto

Jossain vaiheessa 1970-luvulla alttarin kaiteen toppauksessa oli keltainen sävy, mutta tarkkaa vuotta ei tiedetä. Vuonna 1975 kirkon penkit pehmustettiin, ja samalla myös muut kirkon tekstiilit korjattiin. On mahdollista, että tuolloin myös alttarin kaiteen toppaus uusittiin punaiseksi. (Akustiikan parannus 1975) Vuonna 1965-1966 kirkossa tehtiin maalaustöitä, ja samalla kuoriosan lattiaan asennettiin boule-matot.



Altari 2025, Lähde: NAC arkitehdit



Altari 1957,
Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto



Altari 1985



Altari 2022
Lähde: Facebook, NAC arkitehdit

Altaritaulun ympärille on luotu koristelu, joka antaa temppelin vaikutelman. Molemmilla sivuilla on kaksi pilaria, jotka on koristeltu kullalla, ja niiden päällä on vaakasuuntainen osa, jossa on tekstiä. Alkuperäinen teksti oli kirjoitettu roomalaisin numeroin: "MDCCCXIX", mikä tarkoittaa vuotta 1819. Tämä oli vuosi, jolloin ensimmäinen altaritaulu hankittiin kirkkoon.



Altari 1898, Kuvaaja Ganderup, C., Lähde: Finna.fi, Museovirasto

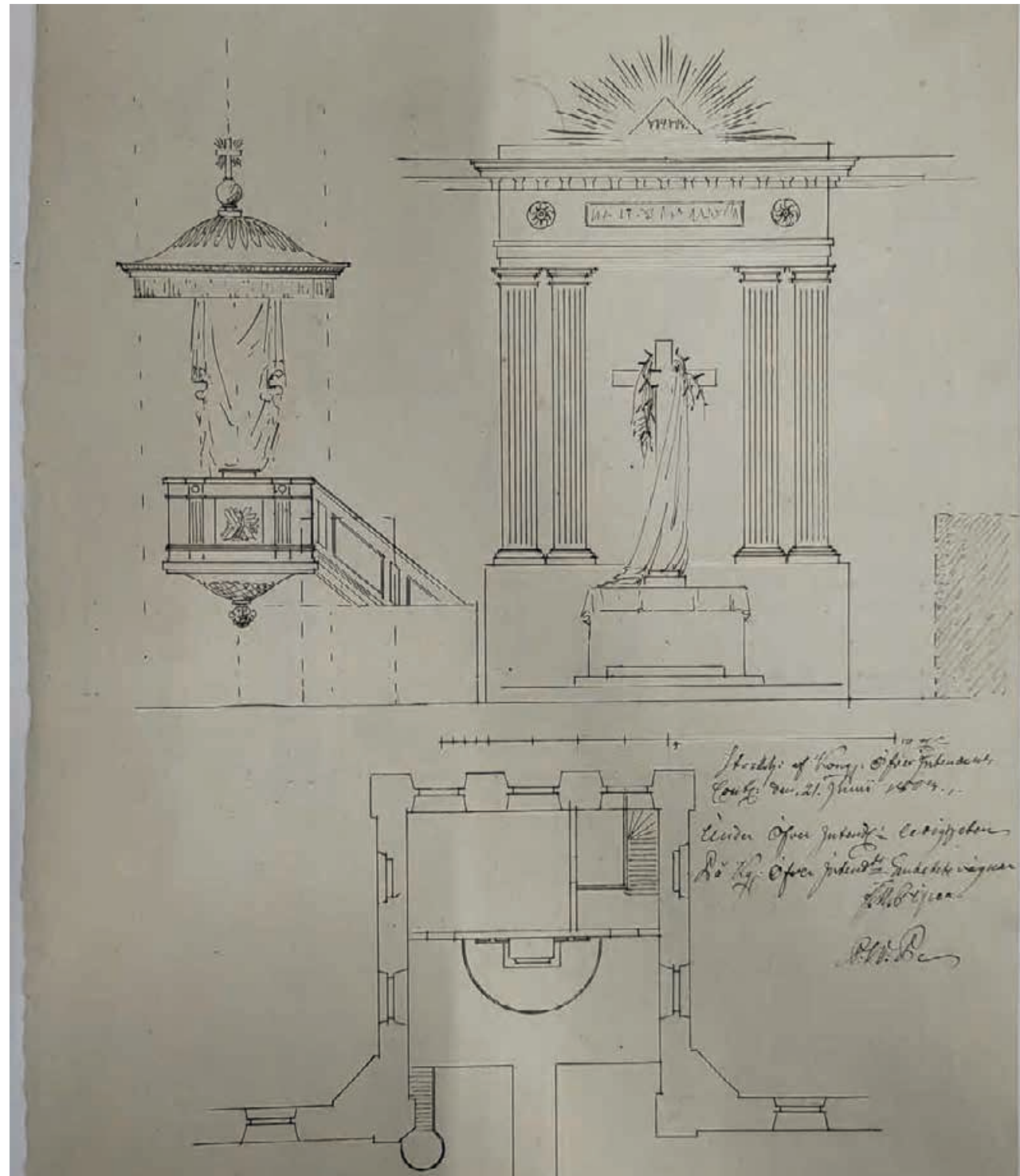
Nykyinen teksti on peräisin Raamatusta ja kuuluu: "Se on täytetty!" (Joh. 19:28,30). Altarin yläpuolella on kolmion muotoinen koriste, jota ympäröivät auringonsäteet.



Altari 1999, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto

Saarnastuoli

On ollut näennäisesti muuttumaton muodoltaan. Vuoden 1937 remontin yhteydessä saarnastuolia muutettiin siten, että se ei enää roikkunut katosta vaan tuettiin lattiasta pilareilla. Samalla saarnastuolin kattoa laskettiin hieman ja sen taustalla olevat maalatut koristeet poistettiin. Saarnastuoli on myös maalattu useaan otteeseen ja jossain vaiheessa, todennäköisesti 1930-luvulla, se on maalattu marmoroidulla kuviolla. Kultakoristelu portaikon kaiteessa on jossain vaiheessa poistettu, todennäköisesti vuoden 1937 remontin yhteydessä, kun kuoriaosaa nostettiin ja portaikkoa piti muuttaa jonkin verran.



Saarnastuoli ja alttari piirustus 1786, Lähde: Riksarkivet Stockholm



Saarnastuoli 1898
Lähde: Finna.fi, Museovirasto



Saarnastuoli vuoden 1937 jälkeen,
Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan Arkisto



Saarnastuoli 2025 Lähde: NAC
arkkitehdit



Kirkkoherra Saarento saarnastuolissa mikä on marmorinen kuivo 1950-luvulla (epäselvä), Lähde: Facebook-ryhmä, Vähänkyrön Vanhat valokuvat



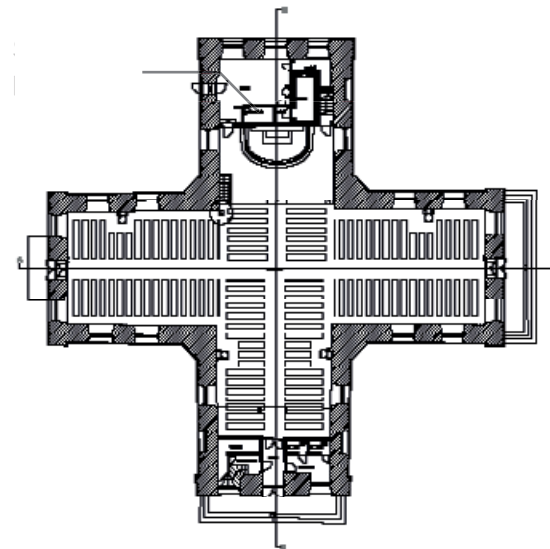
Saarnastuoli 1994 (epäselvä), Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

4.5 Sakasti

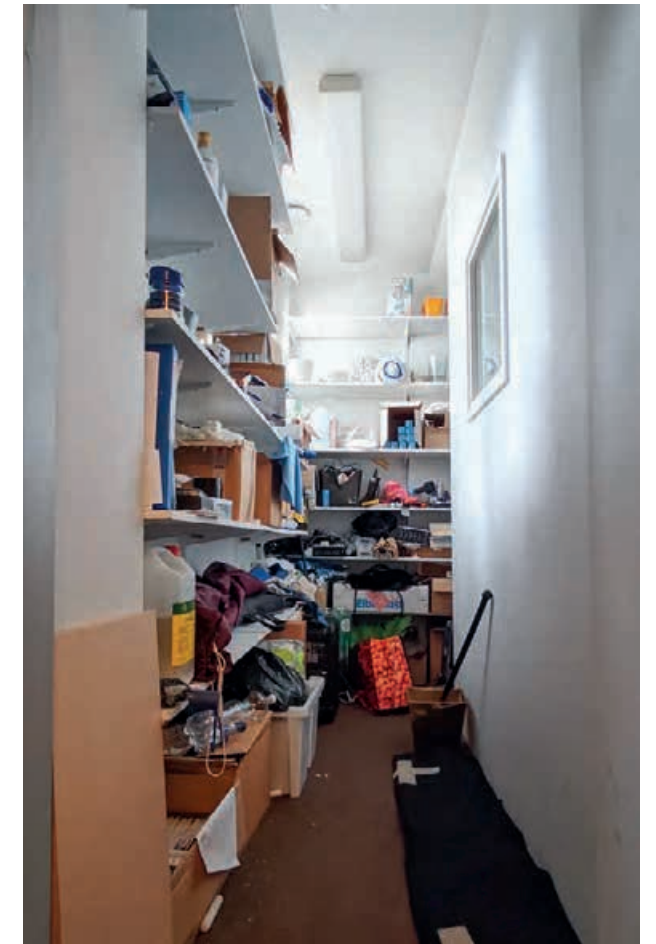
Sakastista ei ole löytynyt juurikaan historiallisia tietoja lähteistä.

Sakastissa on kaksi varastotilaa sekä 1960-luvulta peräisin oleva sähköpääkeskus. Molemmissa varastotiloissa on teräsövet, ja on mahdollista, että tilat ovat alun perin toimineet ehtoollisviinin viinikellarina. Nykyään varastotila 1:ssä on seinään kiinnitettyjä hyllyjä, joilla säilytetään monenlaisia tavaroita. Toisessa varastotilassa on holvattu katto ja betonilattia. Siellä säilytetään vanha arkku sekä muita vanhoja esineitä.

Sakastin lattiana on huopamatto, joka asennettiin sisäremontin yhteydessä vuosina 1999–2000. Sakastin sisäänkäyntiin lattiasta saatiin kosteuksia skannatessa kohonneita arvoja. Sakastin kamina saattaa olla alkuperäinen, mutta ainakin sen sijoituspaikka on alkuperäinen.



Sähköpääkeskus



Varastotila 1



Sakasti, Lähde: NAC arkkitehdit



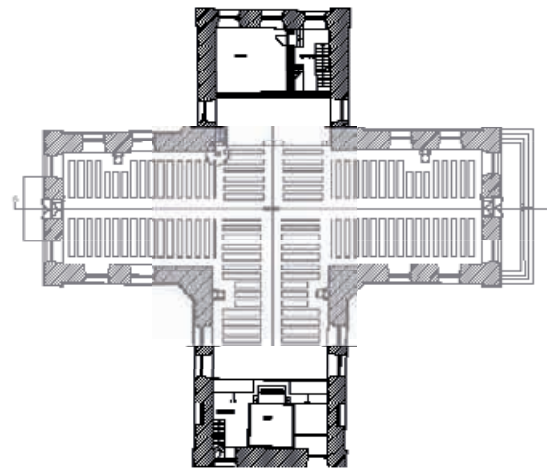
Varastotila 2



Varastotila 2

4.6 Varastotila ja porrashuone sakastin yläpuolella

Sakastin yläpuolella sijaitseva tila toimii nykyään varastona. Lähteistä ei löydy tietoa tilan historiasta, mutta sen arvellaan toimineen luokkahuoneena. Tilassa on puulankuista tehty lattia ja sisäkatto, jotka on maalattu. Seinät ovat kalkkimaalattuja. Pintojen iästä ei ole tietoa, mutta sekä lattia- että kattopinta ovat vanhoja ja huonokuntoisia. Porrashuoneessa varastotilan vieressä on vanha puuportaati.

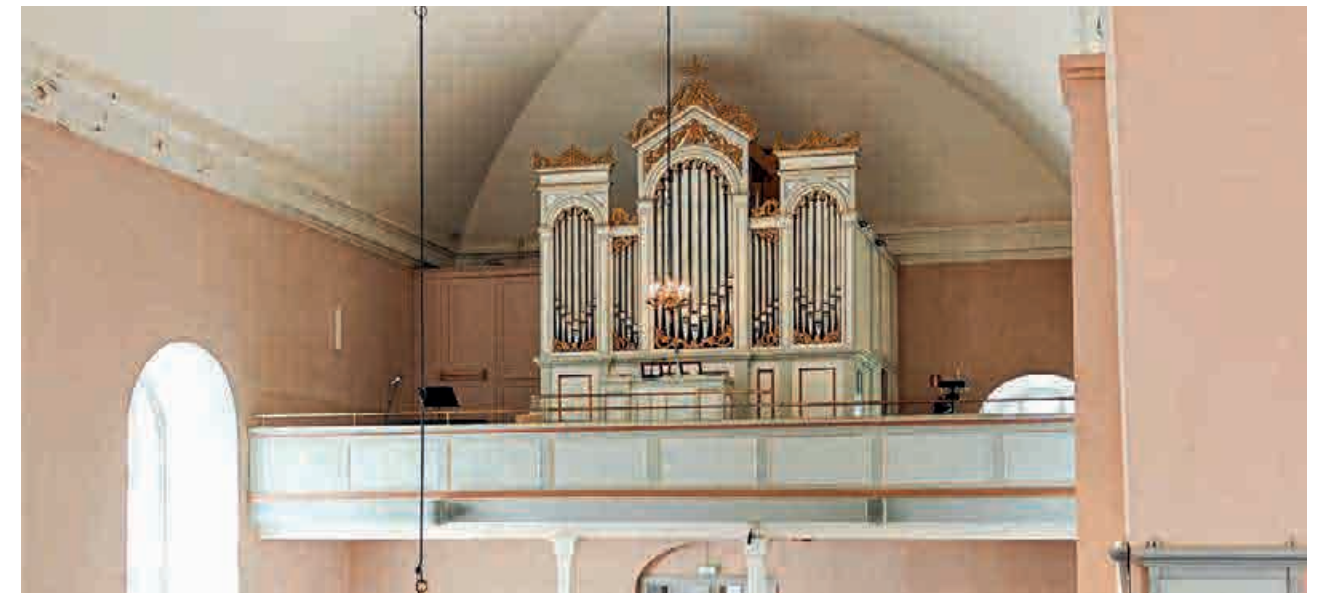
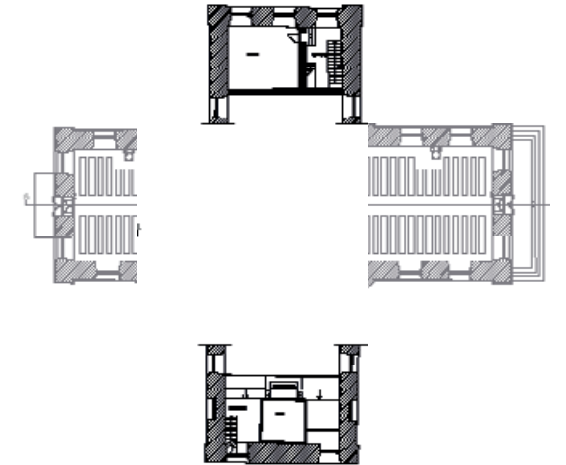


Varastotila sakastin yläpuolella, Lähde: NAC Arkkitehdit



4.7 Urkuparveke

Urkuparveke on kirkon alkuperäinen. Vuoden 1937 remontin yhteydessä sitä laajennettiin kirkkosalin suuntaan, ja uusi osa tuettiin betonilattiaan ankkuroitujen pilarien varaan. Urkuparvekkeen lattia on maalattua lautta, ja se sai uuden maalipinnan sisäremontin yhteydessä vuosina 1999–2000. Nykyään sisäkatto on maalattua Enso-levyä, mutta alun perin koko kirkkosalin ja urkuparvekkeen sisäkatto oli maalattua puulautaa.



Urkuparveke 2025, Lähde: NAC Arkkitehdit



Urkuparveke ennen 1937, Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön vanhat valokuvat, Helena Thuneberg

5 RAKENNUSOSAT JA NIIDEN NYKYTILA

5.1 Ulko-ovet

Ovet ja ikkuna-aukotulkoseinässä ovat yläosastaan kaarevat ja alaosaan suorakulmaiset. Pääsisäänkäynnin aukot on jaettu siten, että alaosa toimii ulko-ovena ja yläosa ikkunoina. Nykyiset ulko-ovet ovat peräisin vuodelta 1937, ja ne ovat kaksilehtiset massiivipuuovet. Sakastin ovi on yksilehtinen. Ovien alkuperäinen sävy oli tummanruskea, mutta ne maalattiin nykyiseen sävyyn julkisivukorjauksen yhteydessä vuonna 2001. Ulko-ovien ovilehdet on jaettu neljääntoista peiliin, joiden kuviointi vastaa kirkon muiden ovien ornamentteja. Aiemmat ulko-ovet olivat myös kaksilehtiset massiivipuuovet, mutta niiden avattava osa oli nykyistä korkeampi. Vanhat ovet oli jaettu kahteen peiliin, ja alaosa koristi kuvioilla.

ennen 1937



Lähde: Facebook, Pentti Ihmäki

1966-1981



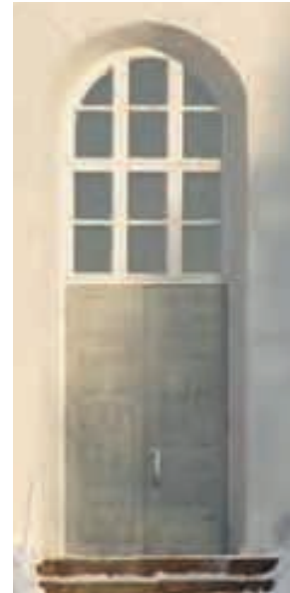
Lähde: Facebook, Marjatta Latosaari

1981-2002

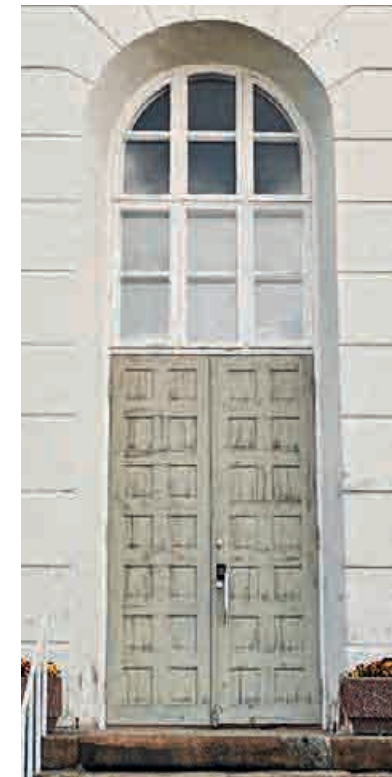


Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

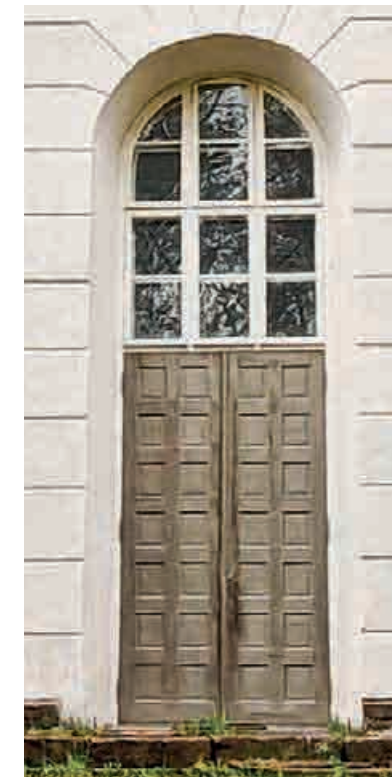
2002 -



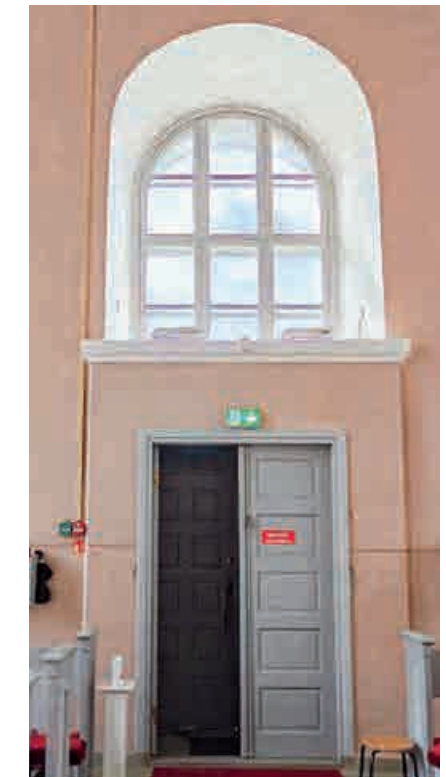
Lähde: Facebook, Reijo Setula



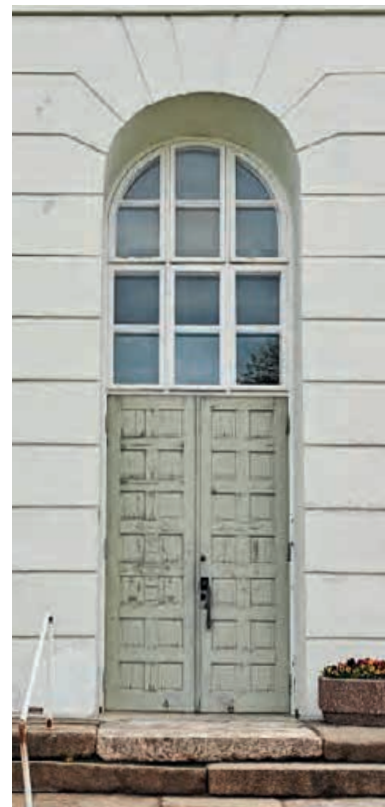
Sisäänkäynti pohjoiseen ulkopuolelta



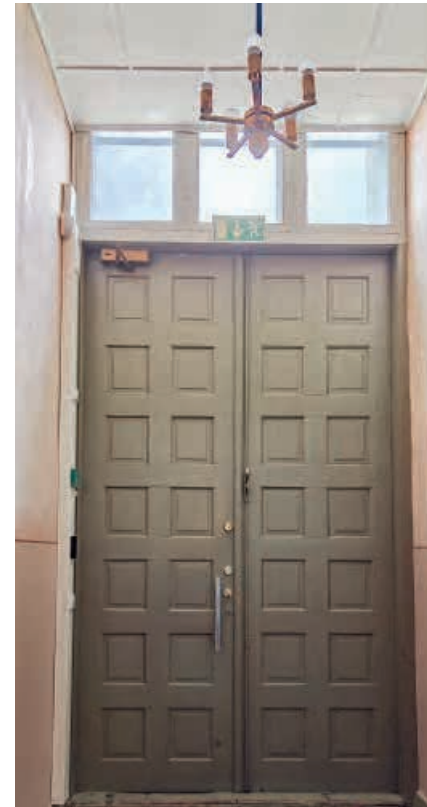
Sisäänkäynti etelään ulkopuolelta



Sisäänkäynti etelään sisäpuolelta



Pääsisäänkäynti länteen ulkopuolelta



Pääsisäänkäynti länteen sisäpuolelta

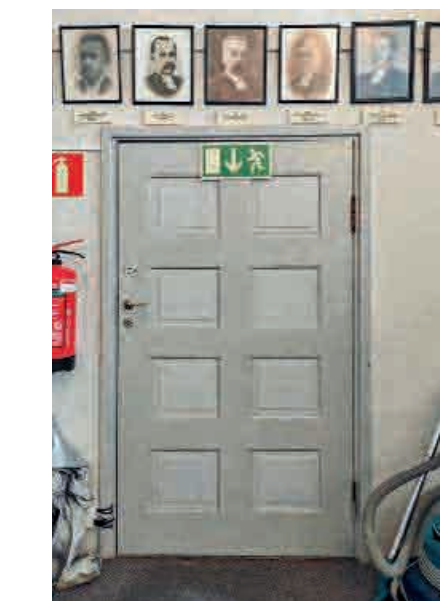
Pääsisäänkäynti on suunnattu länteen ja on kaksiosainen kuten muutkin sisäänkäynnit lukuun ottamatta sakastin ulko-ovea. Sisäänkäynnin yläosassa on ikkuna ja alaosassa pariovi. Läntisen sisäänkäynnin ikkunaosasta on näkyvissä sisäpuolelta katsottuna vain osa. Ikkunan yläosa sijaitsee toisessa kerroksessa eikä ole näkyvissä, sillä urut peittävät sen. Pohjoiseen ja etelään johtavat sisäänkäynnit ovat rakenteeltaan samanlaisia, mutta niiden yllä olevat ikkunaosat ovat kokonaan näkyvissä sisäpuolelta. Näissä sisäänkäynneissä on ulko-oven lisäksi myös sisällä väliovi. Myös nämä sisäovet ovat kaksilehtisiä massiivipuuovia mutta ovat jaettu viiteen peiliin. Sakastin ovi eroaa muista kirkon ulko-ovista. Se on yksilehtinen ja jaettu kahdeksaan peiliin. Sakastin ulko-oven sisäpuolella on pieni betoniporras sekä väliovi, joka on näkyvissä sakastin sisätiloista.



Sakastin ulkoovi



Sakastin ulkoovi ja porras sisäpuolelta



Sakastin väliovi sisäpuolelta

5.2 Sisäovet

Pääsisääkäynnin eteisessä, urkuparven alla, on kirkonsaliin johtava holviaukko, jossa on vuodelta 1937 peräisin oleva väliovi. Tämä ovi on kaksilehtinen massiivipuuovi. Oven yläpuolella on kaksiosainen ikkuna, ja ovilehdet on jaettu viiteen suorakulmaiseen peiliin. Aiempi ovi oli hieman suurempi, sillä sen yläosa oli kaareva ja peitti koko holviaukon. Myös vanhassa ovesta oli yläosassaan ikkuna, mutta sen tarkka ulkonäkö ei ole tiedossa.



Eteisen väliovi kirkosalille, Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön vanhat valokuvat, Helena Thuneberg



Eteisen väliovi kirkosalille



Eteisen väliovi kirkosalilta

Pääsisääkäynnin eteiseen rakennettiin odotustila remontin yhteydessä vuosina 1980–1981, ja sen ovet ovat todennäköisesti peräisin tältä ajalta. Odotustilan sekä urkuparvekkeen porrashuoneen ovet ovat yksilehtisiä massiivipuuovia ja jaettu kymmeneen peiliin. WC-tilojen sekä porrashuoneessa sijaitsevan varastotilan ovet on jaettu kolmeen peiliin. Urkuparvekkeella sijaitseva varastotila rakennettiin vuonna 1937, joten sen ovi on todennäköisesti samalta ajalta. Ovi on maalattu varastotilan sisäpuolelta tummanruskeaksi ja toiselta puolelta vaaleanharmaaksi. WC-tilojen ovet ovat luultavasti vuodelta 1981.

Kaikki väliovet ovat maalattu vaaleanharmaiksi, paitsi urkuparven alla oleva varastotilan ovi, sekä sakastin vanhan varastotilan ovi. Jotkut ovet ovat hieman eri sävyisiä siten, että ovipeilit ja pielet eroavat toisistaan väriltään toisistaan.



Ovi urkuparven porrashuoneeseen



Ovi pukuhuoneeseen ja saniteettitiloihin

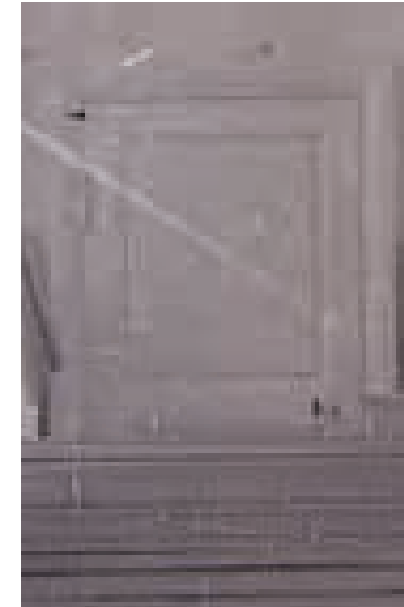


Ovi WC-tilaan



Ovi varastotilaan

Altтарin molemmilla sivuilla on sisäovi sakastiin sekä altтарin takana ovi porrashuoneeseen. Nämä ovet ovat peräisin vuodelta 1937 ja ovat lähes samanlaisia kuin urkuparven ovi, mutta niiden pielet ovat leveämmät. Ovet ovat yksilehtisiä massiivipuuovia, jotka on jaettu kymmeneen peiliin. Valokuvista voidaan nähdä, että vanhoissa ovissa oli ovilehdessä kolme peiliä. Ovet on todennäköisesti vaihdettu altтарin ja kuoriosan korottamisen yhteydessä.



Ovi sakastiin ennen 1937, Lähde: Finna.fi, Museovirasto



Nykyinen ovi sakastiin



Ovi porrashuoneeseen

Sakastissa sijaitsevat sähköpääkeskustila sekä kaksi varastotilaa. Ensimmäisen varastotilan ovi on teräsovi, jossa on puinen etuosa sakastin puolelle. Se on jaettu kolmeen peiliin ja näyttää vanhalta, mutta sen tarkka ikä ei käy ilmi lähteistä.

Toisella varastotilalla on kaksi ovea. Uudempi ovi on todennäköisesti peräisin 1960-luvulta, samalta ajalta kuin sähköpääkeskus rakennettiin. Sen ovilehti on jaettu kahdeksaan peiliin, mutta ovelta puuttuu pieli. Tämän oven sisäpuolella on toinen ovi, joka johtaa vanhaan holviin. Se on vanha ja paksu, yksilehtinen massiivipuuovi, joka on jaettu kolmeen peiliin. Tämä ovi saattaa olla alkuperäinen.

Sähköpääkeskustilan ovi on luultavasti myös 1960-luvulta.



Ovi sakastissa oleva ensimmäinen varastoon, Lähde: NAC arkkitehdit



Ovi sakastissa oleva toinen varastoon, Lähde: NAC arkkitehdit



Toisessa varastotilassa oleva sisäovi, mikä johtaa vanhaan holviin.

Sakastin yläpuolella on myös tila, jota käytetään nykyään varastona. Sinne johtava ovi on vanha, yksilehtinen massiivipuuväli, joka saattaa olla kirkon alkuperäinen. Ovi on jaettu kolmeen peiliin.



Sähköpääkeskukseen johtava ovi



Sakastin yläpuolella oleva tilan ovi

5.3 Ikkunat

Kirkon ikkunat ovat vanhoja kaksipuitteisia puuikkunoita, lukuun ottamatta sakastin yläpuolella olevan tilan ikkunoita, jotka ovat yksipuitteisia. Ikkunat ovat kirkon alkuperäisiä, ja ne peruskorjattiin viimeksi vuonna 1981. Vuonna 2001 ikkunapuitteet irrotettiin, kunnostettiin ja maalattiin. Samana vuonna myös tornin ikkunat kunnostettiin.

Läntisen ulko-oven vieriset ikkunat ovat vuodelta 1937. Aiemmin niiden paikalla oli ulko-ovet. Sakastissa, saniteettitilassa ja urkupaarvekkeen porrashuoneessa ikkunat on jaettu sisäkerroksen vuoksi siten, että alaosa näkyy ensimmäisessä kerroksessa ja yläosa toisessa kerroksessa. Sakastin varaston ikkuna on lisätty ulkoseinän sisäpintaan, ja se on varustettu lämpölasilla.

Eteisen odotushuoneessa sekä urkupaarvekkeen porrashuoneessa ikkunoiden sisäpuutteet on kiinnitetty ruuveilla. Kirkkosalissa ikkunat ovat edelleen avattavia.

Kolme ikkunaa ja osia muista ikkunoista on peitetty sisäpuolelta, ja niiden ainoa tarkoitus on säilyttää kirkon julkisivun symmetria.

Ikkuna-aukkojen yläosa on kaareva ja alaosa suorakaiteen muotoinen. Torniosan ikkunat ovat yksipuitteisia puuikkunoita.

ennen 1937



Lähde: Erkki Kuusikoski

1966-1981



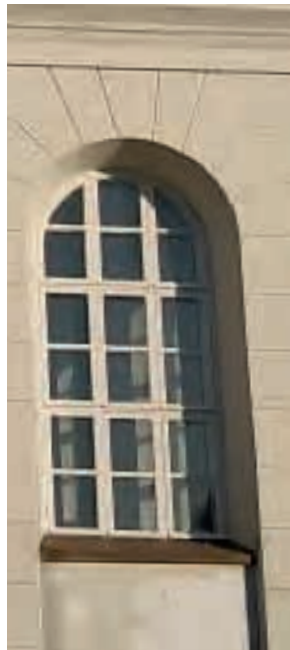
Lähde: Facebook, Marjatta Latosaari

1981-2002



Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

2002-



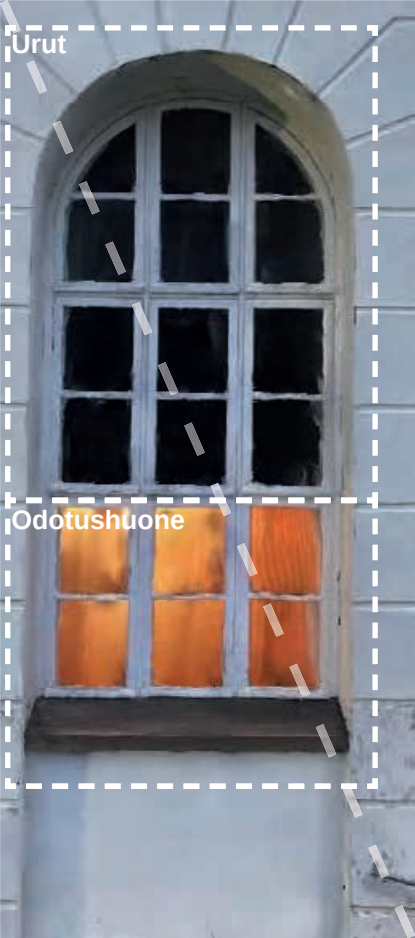
Lähde: Facebook, Vähänkyrön seurakunta



Läntisen julkisivun aukot ennen vuonna 1937, Lähde: Facebook-ryhmä Vähänkyrön vanhat valokuvat, Pentti Ihamäki



Läntisen julkisivun aukot ennen vuonna nykyään



Odotushuoneen ikkuna. Yläosa on urkuparvekkella urun sisällä.



Sakastissa oleva ikkuna. Yläosa on sakastin yläpuolen varastotilassa



Sakastin varaston ikkuna. Yläosa on porrashuoneessa altarin takanassa.



Kirkkotornin ikkunat oli tummaruskea sävy vuoden 1965 julkisivun remontin ennen, Lähde:



Kirkkotornin ikkunat tänään



Kirkkotornin ikkuna sisäpuolelta, näkymä etelään



Kirkkotornin ikkuna sisäpuolelta, näkymä länteen

5.4 Portaat ja kaiteet

Urkuparvekkeelle johtavat portaat ovat maalatut betoniportaavat, jotka rakennettiin vuoden 1937 suurremontin yhteydessä. Kaide on maalattu teräskaide. Betoniportaiden vieressä on pieni varastotila, jossa sijaitsi ennen vuoden 1937 remonttia vanhat portaat urkuparvekkeelle.

Aiemmin urkuparvekkeelle johti kahdet puuportaavat, jotka sijaitsivat eteisen molemmilla sivuilla. Tila, jossa nykyään on WC, sisälsi myös portaat. Vanhojen portaiden oviaukot on tänään muurattu umpeen, ja pienet jäljet varastotilan ja eteisen seinässä kertovat niiden olemassaolosta.



Betoniporras urkuparvekkeelle



Muurattu kiinni aukko vanhaan porrashuoneeseen, nykyinen betoniportaan vierellä oleva varastotilan sisäpuolelta

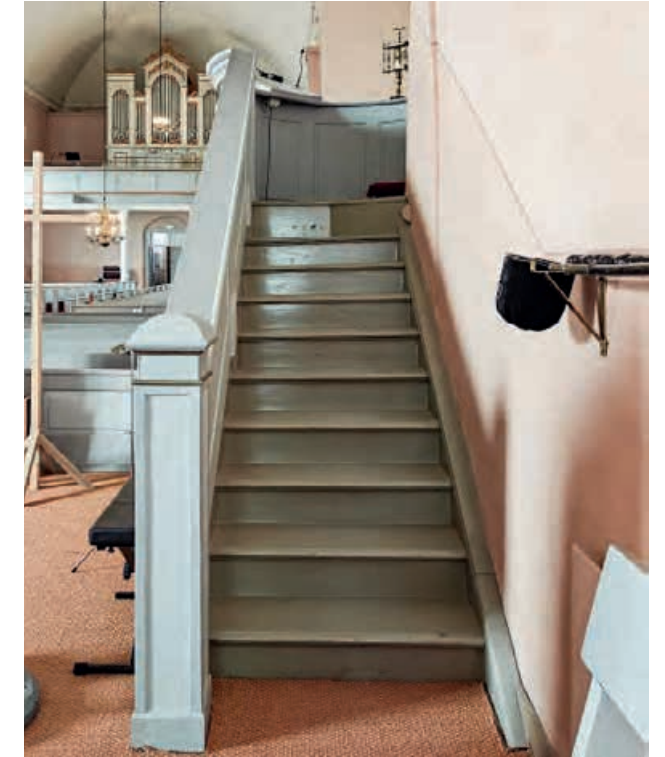


Vanhojen aukojen porrashuoneeseen sijainti

Vaikka saarnastuoli on suurimmaksi osaksi säilyttänyt alkuperäisen muotonsa, kuvista näkyy, että sen porras on muuttunut. Vuonna 1937 kuoriosan lattia nostettiin, mikä tarkoitti, että saarnastuolin alin askelma poistettiin tai umpeutettiin. Samalla poistettiin myös portaiden kaiteen koristeet. Kuvista näkyy myös, että portaiden alapuoli on peitetty levyllä. On mahdollista, että koko porras on vaihtettu vuonna 1937, mutta tämä on epäselvää.



trappor



trappor



Saarnastuolin portaiden pohja oli aiemmin näkyvissä, ja kaide oli koristeltu. Lähde; Finna.fi, Museovirasto



6 Kirkollinen taide, urut ja valaisimet

6.1 Alttaritaulu ja muu taide

Vuonna 1819 Kirkkoon hankittiin ensimmäinen alttaritaulu, joka oli kaksiosainen ja esitti ehtoollisen asettamista alaosalla ja Jeesus ristillä yläpuolella. Taulun maalaja oli pietarsaarelainen G.E Hedman. Taulun yläpuoli on vielä kirkon sakastissa ja on suhteellisen hyvässä kunnossa. Alaosa on huonossa kunnossa ja on säilytetty varastotilassa sakastin yläpuolella (<https://www.vahankyronseurakunta.fi/kirkko-ja-tilat/vahankyron-kirkko/historiaa-ja-kuvia>).

Uusi alttaritaulu, jonka teema on sama kuin vanhan alttaritaulun, hankittiin vuonna 1989 ja on maalannut vaasalainen piirustuksenopettaja Ebba Lundgren. Lundgrenin alttaritaulu oli jäljennös Kristiinankaupungin kirkon alttaritaulusta (Ilkka 18.08.1928, Vähänkyrön kirkko - 125 vuotias) (1892 enligt Uusi Suometar, 28.08.1903, Vähänkyrön Seurakunta). Vanha alttaritaulu on tänä päivänä säilytetty kirkossa. Sen yläosa on hyvässä kunnossa ja säilytetään sakastissa, kun taas alaosa on huonossa kunnossa ja se on varastoitu tilassa sakastin yläpuolella.



Nykyinen alttaritaulu, lähde: NAC arkkitehdit



Ylä- ja alaosa vanha alttaritaulu vuodelta 1819, lähde: NAC arkkitehdit

Varastotilassa sakastin yläpuolella säilytetään myös muu kirkollisia asioita ja kirkkotaidetta. Esim. katolinen pyhimyspatsaita 1500-luvulta ja krusifiksi. Siellä löytyy myös kirkon vanhan seinäkello, joka on riippunut altarin yllä ennen 1937.



Vanha krusifiksi, lähde: NAC arkkitehdit



Vanha Seinäkello, lähde: NAC arkkitehdit



Pyhimyspatsas, Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



Pyhimyspatsas, Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto

Virsitaulut ovat tärkeä varuste kirkossa. Niiden avulla voidaan esittää seurakunnalle, mikä virsi jumalanpalveluksessa lauletaan. Virsitaulut ovat myös koriste kirkkosalissa. Vähänkyrön kirkossa virsitaulut olivat alun perin alttarin edessä, vasemmalla seinän kulmassa. Nykyään virsitaulut löytyvät kirkkosalin kahdesta ristikkäisestä kulmasta, kaakossa ja luoteessa. Tällä hetkellä kirkkosalissa on neljä virsitaulua. Kuinka monta taulua kirkossa alun perin oli, on epäselvää, mutta kuvista näkyy, että ainakin yksi on ollut. Sakastin yläpuolella olevassa tilassa on tänään myös vanha virsitaulu.



Vanha virsitaulu



Kirkkosali 1898 ja vanhat virsitaulut, kuvaaja C. Ganderup, Lähde: Finna.fi, Museovirasto



Virsitaulut 1971 ja 1979, lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



6.2 Urut

Urut rakennettiin vuonna 1878 Zachariassenin Urkutehtaalla Uudessakaupungissa. Ne valmistettiin 14 äänikerralla, ja vuonna 1962 ne uusittiin ja laajennettiin Kangasalan Urkutehtaalla, jolloin äänikertojen määrä nousi 20:een. Kuvista näkyy, että urkujen soittopöytä on siirtynyt hieman lähemmäksi urkuparvekkeen kaidetta. Vuonna 1999 urut korjattiin perusteellisesti professori Pentti Pelton valvonnassa.

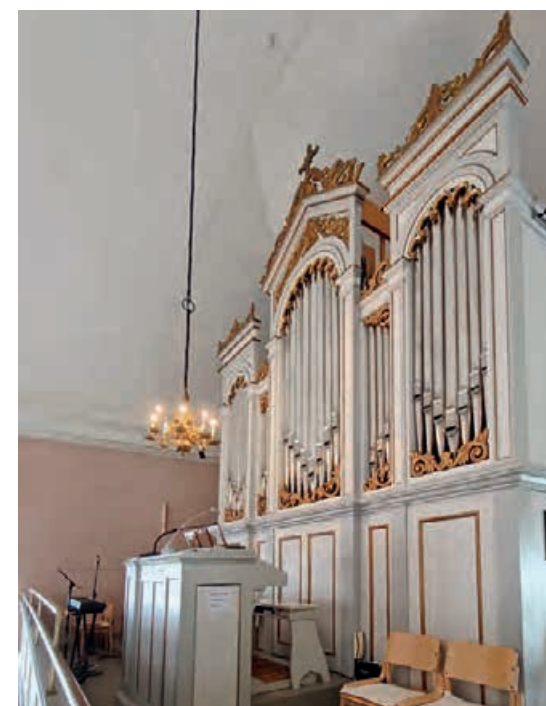
Urut rakennettiin tietoisesti Zachariassenin perinteen pohjalta. Soittokoneisto toteutettiin Zachariassenille tyypillisellä tavalla: erillinen soittopöytä omine varusteineen sekä pillit, joissa on rakenteellisia ja persoonallisia piirteitä. Urut on valmistettu lämpökäsittelystä männystä, ja niiden sointi edustaa suomalais-skandinaavista romanttista perinnettä.

Urkujen fasadi sekä osa pilleistä ovat peräisin kirkon ensimmäisistä uruista. Urkukorjauksen toteutti Urkurakentamo Martti Porthan Oy Tervakoskelta.

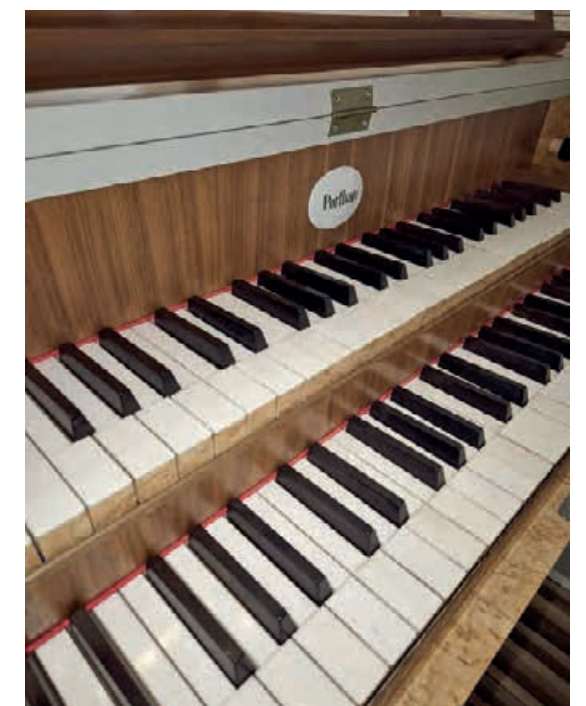
<https://www.vahankyronseurakunta.fi/kirkko-ja-tilat/vahankyrön-kirkko/historiaa-ja-kuvia> & (Ilkka 18.08.1928, Vähänkyrön seurakunnan juhliessa - Vähänkyrön kirkko 125* vuotias) (kirkon historia, Vähänkyrön seurakunnan itsenäistymisen) Urkujen fasadi on vielä hyvässä kunnossa.



Urku, kanttori ja viulisti 1950-luvulla (ennen urun laajennus), Lähde: Vähänkyrön seurakunnan arkisto



Lähde: NAC Arkkitehdit



6.3 Kynttiläkruunut ja seinälampetit

Osa kirkon kynttiläkruunuista on lahjoitettu seurakunnalle. Suuren, 51 kg painavan kruunun lahjoitti vuonna 1717 silloinen kirkkoherra Henrik Vallenborg. Pienemmän, 17 kg painavan kruunun lahjoittivat vuonna 1783 Bartholomeus Granberg ja hänen vaimonsa Brita Uddman.

Vuonna 1748 turkulainen kauppias Johan Moliis lahjoitti 9,75 kg painavan kruunun. Kaksi pienempää kruunua lahjoitti vuonna 1752 rovasti Vallenborg. Vuonna 1822 kirkkoväärti Jaakko Hannuksela ja hänen poikansa lahjoittivat kirkkoon kruunun.

Muut kruunut on hankittu kirkon varoilla. Kynttiläkruunujen sähköistys tehtiin vuoden 1980 remontissa. Kuvista näkyy, että kruunujen sähköistyksen ennen oli toinen sähköinen kynttiläkruunu kynttiläkruunujen yläpuolella. Nämä sähköiset kruunut olivat luultavasti poistettu, kun kynttiläkruunut oli sähköistetty.



Kynttiläkruunut Lähde: NAC arkkitehdit



Kynttiläkruunu Urun edessä kaiverrus, "Henric Wallenborg 1748", Lähde: NAC arkkitehdit



Kynttiläkruunu ja sähkökruunu 1979, kynttiläkruunujen sähköistyksen ennen, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto

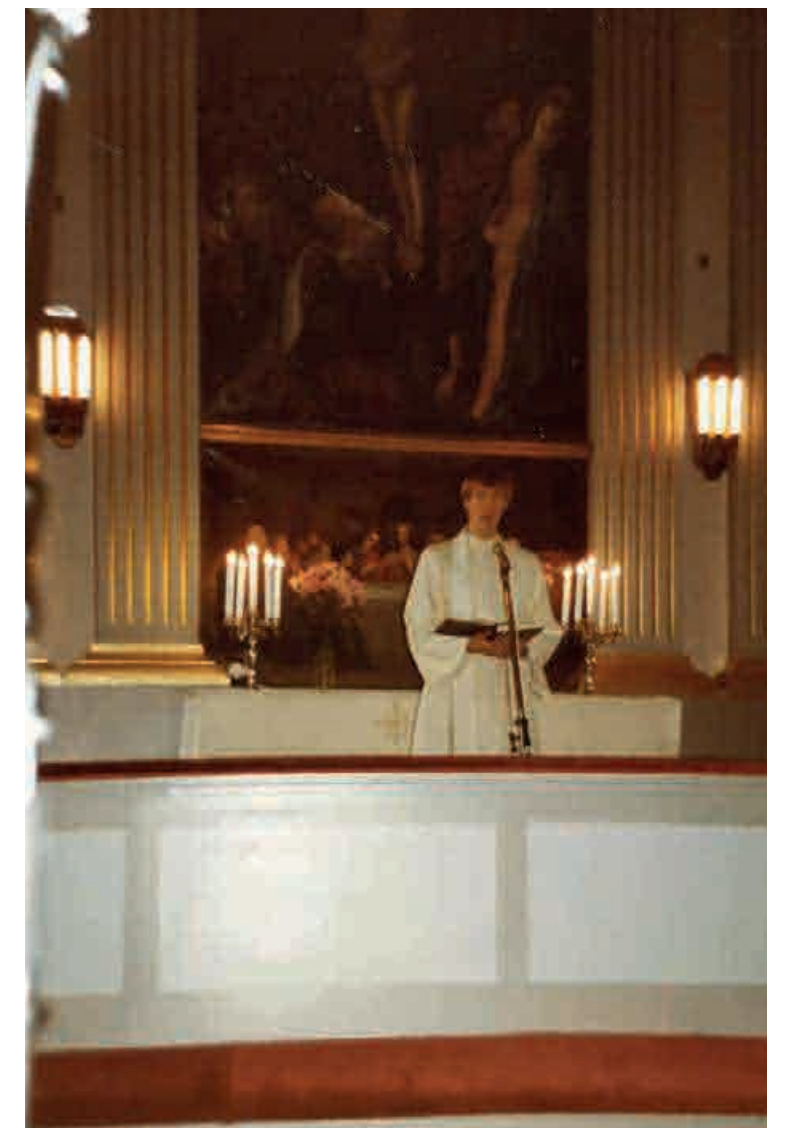


Vanha seinävalaisin, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto



Kynttiläkruunu ja sähkökruunu, kynttiläkruunujen sähköistyksen ennen, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto

Sähkövalaisimet asennettiin kirkkoon jo vuonna 1921, mutta nykyiset seinälampetit hankittiin vuoden 1937 remontin yhteydessä. Tämän remontin yhteydessä asennettiin myös sähkölampetit alttaritaulun molemmille sivuille. Nämä ovat yksinkertaisesti muotoiltuja valaisimia, joista jotkut on myös asennettu urkulehterin kaiteelle. Kirkkosalissa on myös vanhat seinävalaisimet, jotka ovat nykyään sähköistettyjä, ne saivat todennäköisesti sähkövalon samaan aikaan kuin kirkon kruunut (1981).



Altari 1985. Altarilla oleva valaisimet, Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto



Kirkkosali ja urkulehteri vuonna 1997. Urkulehterin kaiteella olivat edelliset valaisimet. Lähde: Vähänkyrön Seurakunnan arkisto

LÄHTEET

Arkistolähteet

Vaasan kaupungin rakennusvalvonnan arkisto
- inget material

Kansallisarkisto

Vähänkyrön Seurakunnan Arkisto
- textdokument

Etelä-pohjanmaan maanviljelyseura ry:n arkisto
- Ritningar 1935

Astia
- Kartat ja valokuvat

Pohjanmaan museo
- ?

Museovirasto
- ? (helsinki?)
- valokuvat ja piirustuksia (finna.fi)

Riksarkivet
Överintendentsämbetet, JIIb
- Originalritningar 1786

Lantmäteristytelsen, Kartor rörande Finland och Sveriges forna provinser 1623-1805
- kartat

Painetut lähteet

Kallentautio, Jorma; Wester, Holger; Hirvonen, Pekka; Andersson, Katarina; Piispala, Eija. Vaasan historia IV 1852-1917. Vaasa: 2006.

Vaasan kaupunkisuunnittelu. Vaasan Kaupunki Kulttuuriympäristöselvitys. Vaasa: 2010.

Gardberg, C.J. Handelsplatser, städer och Broar, julkaistu kirjassa Svenska Österbottens historia IV. Vaasa: Svenska Österbottens Landskapsförbund, 1983.

Lehtikanto, Mirjam. Rakennettiin uusi Vaasa. Vaasa: Vaasa Oy:n kirjapaino, 1981.

Viljanen-Rossi, Ruusa. Vaasan keskustan osayleiskaavakooste alueen kulttuurihistoriallisesti arvokaista kohteista. 2014.

Krook, Ragnar. Wasa Svenska Lyceum 1874-1949. Vaasa: 1949.

Hannus Vidar. Vasa Svenska Lyceum Historik 1949-1974. Svensk-Österbottniska samfundet, Vaasa: 2003.

Almberg, Erkki. Wasa Svenska Lyceum 1886-1895. Nikolaistad: F. W. Unggrens boktryckeri, 1888-1893.

Lilius, Henrik. Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa. Kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta it-senäisyyden alkuun. Helsinki: 1982.

Insinööritoimisto Olof Granlund Oy. Tekninen kuntoarvio. Övningsskolas gymnasium, Päärakennus. Vaasa: 2016.



